

Днес в броя

Министерството на образованието и науката и УНИЦЕФ работят заедно за по-безопасна онлайн среда за учениците

Д-р Елеонора Лилова, началник на РУО – София-град: „Моята визия е образованието в София да бъде иновативно, приобщаващо и ориентирано към резултати, така че всяко дете да има възможност да успее, всеки учител да се развива, и всяко училище да бъде общност на доверие и вдъхновение“

Чл.-кор. Цветалина Танкова, носител на Голямата награда на БАН в областта на науките за живота за 2025 г.: „Диабетът не се развива от днес за утре. Гените са важни, но решаващата роля е на факторите на околната среда, наднорменото тегло, заседналият начин на живот и неправилното хранене“

®

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 45 (1740) 13 – 19 ноември 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв. / 0,97€

Снимка Пресцентър на МОН

Заместник-министърът на образованието и науката акад. Николай Витанов връчи за първи път Национални награди за принос към отворената наука – „ОРБИТ 2025“

Погробиности на стр. 2

Удължават срока на още една научна програма

Срокът за изпълнение на Националната научна програма „Повишаване на изследователския капацитет в областта на математическите науки“ се удължава до 20 юни 2026 г. Това предвижда публикуваният за обществено обсъждане проект на Решение на Министерския съвет.

Програмата е приета с РМС № 732 от 21 октомври 2021 г., в което се предвижда тя да завърши до края на 2025 г.

Удължаването ѝ е поискано от координатора на Програмата – Институтът по математика и информатика – БАН, тъй като третият етап на изпълнението ѝ е започнал в средата на тази година. Причината е, че през ноември 2024 г. 33,916 млн.лв. за дейности по Стратежията за развитие на научните изследвания и Националната пътна карта бяха пренасочени с ПМС № 407 по бюджета на Държавния фонд „Земеделие“. А това забави осигуряването на средствата за изпълнение на третия етап от програмата „Повишаване на изследователския капацитет в областта на математическите науки“.

Целта на Програмата е да засили научния потенциал на България в стратегическа и високотехнологична област, да изгради устойчива научно-изследователска среда, която съчетава образование, наука и иновации, и да създаде условия за кариерно развитие на млади изследователи – докторанти и постдокторанти, в съвременни направления на математическите науки, както и тяхната интеграция и реинтеграция в българските висши училища и научни организации.

Програмата насърчава интердисциплинарни изследвания и приложения на математиката в области като зелени технологии, енергийна ефективност, биотехнологии, биомедицина и информационни технологии.

В мотивите към проекта се посочва, че през първите два етапа от изпълнението на Програмата са постигнати в значителна степен заложените цели и индикатори. Реализирани са ключови дейности по трите основни компонента – интеграция и реинтеграция на учени, провеждане на международни конференции и семинари, както и подкрепа за докторанти, постдокторанти и млади изследователи. АЗ·БУКИ

Деца в капана на социалните мрежи

МОН инициира открит и експертен обществен разговор за въздействието им върху погростващите

Министерството на образованието и науката организира национална кръгла маса на тема „Необходими ли са ограничения за достъпа на деца до социалните мрежи?“, съобщават от Пресцентъра на МОН.

Инициативата е съвместна на комисииите по образованието и науката, по демографската политика, децата и семейството, по здравеопазването и по труда и социалната политика на 51. народно събрание.

Събитието ще се проведе на 20 ноември от 14 часа в Националния археологически институт с музей при БАН. Дискусиата ще се излъчва и онлайн на сайта на МОН.

Целта на кръглата маса е да се проведе открит и експертен обществен разговор за въздействието на социалните мрежи върху децата и учениците – техните навици, общуване, образование и безопасност в дигиталната среда, както и за възможните подходи за регулиране.

Идеята за разговор относно забраната за

ползване на социални мрежи за децата под 15-годишна възраст бе лансирана в средата на октомври от министъра на образованието и науката Красимир Вълчев.

„Моето лично мнение е, че трябва да има ограничение, защото ми се струва, че имаме доста доказателства, дори крещящи доказателства, че мрежите имат зловредно въздействие върху детския мозък. Нека да чуем повече мнения“, заяви тогава той.

Според него е редно да се оцени мащабът на това въздействие, тъй като все повече проучвания показват негативен ефект върху мозъка на детето, развитието на интелигентността, силно пристрастяват и активират на допаминов цикъл.

Преди седмица в отговор на въпрос в ресорната парламентарна комисия просветният министър отбеляза, че дебати за социалните мрежи и използването им от деца се водят в много страни.

„Австралия забрани социалните мрежи,

подобен дебат има във Франция, в Испания, в Норвегия, в Гърция и в Дания. Сега Дания председателства Европейския съюз и започна общоевропейска инициатива за ограничаването на използването на социални мрежи от деца и младежи под 15-годишна възраст“, каза министър Вълчев.

Той отбеляза, че когато достатъчно научни изследвания показват, че дадено нещо е едновременно и вредно, и пристрастяващо, има основание да се говори за ограничение.

„Трябва да се организира дебат и да се говори по темата, защото голям процент родители ще чуят, че има толкова вредно въздействие при децата“, обясни министър Вълчев.

По думите му в разговора ще бъдат поканени всички, които имат желание да изкажат мнение по темата – лекари, психолози, представители на Датското председателство, на технологичните компании. АЗ·БУКИ

МОН връчи първите награди за принос към отворената наука „ОРБИТ 2025“

Заместник-министърът на образованието и науката акад. Николай Витанов връчи за първи път Национални награди за принос към отворената наука – „ОРБИТ 2025“, съобщава Пресцентърът на МОН.

„Съпричастни сме към каузата на отворената науката, защото е важно продуктите на научните изследвания да бъдат споделени с всички учени и е тъжно да остават скрити“, каза акад. Витанов.

Той пожела успех на изследователските екипи и ги поздрави, че са споделили своя труд и правят знанието достъпно, за да може то да се развива и надгражда.

Носител на първата награда за цялостен принос към отворената наука „ОРБИТ 2025“

получи изследователски екип с ръководител проф. Десислава Панева-Маринова от Института по математика и информатика – БАН, за разработване и внедряване на дигитални библиотеки с отворен достъп за научни, образователни и обществени институции в България. През 2024 – 2025 г. екипът разработи и внедри дигиталните библиотеки на Университетската библиотека на Софийския университет и на Института по математика и информатика – БАН.

Специалната награда за прилагане на отворената наука „ОРБИТ 2025“ получи изследователският екип на д-р Лили Грозданова – Историческият факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Отличието е за разработката „Грешките като източник на знание: ACCSN 2.0“, която разглежда разпространението и регистрирането на фалшификати на антични нумизматични предмети вместо оригинали в научно обращение, което води до исторически, социални и идентичностни деформации и до безкрайни грешки с непредвидими последици.

Отличието ще се връчва всяка година и цели да насърчи прилагането на принципите на отворената и отговорна наука и иновации (Open and Responsible Research and Innovation – #ORRI) в българските висши училища и научни организации, които през изминалата година бяха популяризирани от проекта „ОРБИТ – Инкубатор за

отворени научни изследвания“ по програма REINFORCING на Европейския съюз.

Наградният фонд е 2000 лв., като екипът, спечелил първата награда, получава 1500 лв. И двата отличени тази година екипа получаха грамота и плакет.

Победителите се определят от жури с председател Янита Жеркова – директор на дирекция „Наука“ в МОН, в което влизат учени и преподаватели от висши училища и БАН и общественици. Наградата се връчва на 10 ноември, който е Световен ден на науката за мир и развитие – инициатива на ЮНЕСКО, насочена към ролята на науката за устойчиво развитие и мирно общество. **АЗБУК**

Рекордно участие в Есенното състезание по физика

Рекорден брой участници – близо 550 ученици, се включват в Есенното национално състезание по физика. Надпреварата с домакин Националната природо-математическа гимназия „Акад. Любомир Чакалов“ в столицата е открита от началника на Регионалното управление на образованието в София-град д-р Елеонора Лилова.

Участниците са разпределени в седем състезателни групи от VII до XII клас. Има и група, състезаваща се по „Специална тема“, в която учениците решават задачи по програмата за Международната олимпиада по физика.

Състезанието се организира от Министерството на образованието и науката, РУО – София-град, и НПМГ.

При седмоласниците първите три места заемат Боян Беляшки (МГ „Д-р П. Берон“, Варна), Мария Георгиева (СМГ) и Михаил Ангелов (СМГ). Отборен победител е Софийската математическа гимназия, следвана от МГ „Д-р П. Берон“ – Варна, и Първа частна математическа гимназия – София.

Индивидуален победител в групата на VIII клас става Гертана Тотева (СМГ) пред Мати Джеймисън (ПЧМГ) и Виктор Кожухаров (НПМГ). Първи е отборът на СМГ, а след него се нареждат представителите на НПМГ и ПЧМГ.

В групата на IX клас начело е Димитър Митанкин (СМГ), с подгласници Петър Петров (СМГ) и Виктор Анев (СМГ). Отборното класиране печели СМГ пред НПМГ и ПЧМГ – София.

При десетоласниците призори са Филип Алексиев (НПМГ), Феданл Ферат (ПГСАГ „Кольо Фичето“, Бургас) и Томас Настев (Американски колеж, София). При отборите начело е НПМГ, следвана от ПЧМГ и СМГ.

В групата на XI клас първите три места печелят Аделина Доровска (ПЧМГ), Теодор Петров (СМГ) и Росен Ангелов (СМГ). Отборен шампион е СМГ с подгласници ПЧМГ и Американски колеж – София.

При най-големите победител става Богдан Георгиев (СМГ), а след него се нареждат Валентин Филипов (МГ „Гео Милев“, Плевен) и Димитър Бегов (СМГ). Първи е тимът на СМГ, следван от съставите на МГ „Гео Милев“ – Плевен, и НПМГ „Акад. Любомир Чакалов“.

Шампион в групата „Специална тема“ е Христо Христов (СМГ). Втори е Александър Николов (ПЧМГ), а трети – Светослав Арабов (МГ „Д-р П. Берон“, Варна).

Есенното национално състезание по физика в България се организира за първи път през 1998 г. в Казанлък. Основоположници на състезанието са МОН и Съюзът на физиките в България. А сред първите членове на Националната комисия са и настоящи нейни членове като: доц. Мърваков и проф. д.фз.н. Виктор Иванов. През 2023 г. към Комисията се присъединява и проф. д.фз.н. Мирослав Абрашев, който в момента е и председател на Националната комисия за организиране на Есенното национално състезание по физика. **АЗБУК**

МОН и УНИЦЕФ за безопасна онлайн среда

Двете институции ще работят за повишаване на дигиталните и медийните умения на учениците

Снимка Пресцентър на МОН

Зам.-министър Наталия Михалевска и представителят на УНИЦЕФ у нас Кристина де Бройн посетиха Берковица в рамките на кампанията на световната организация „Училище за онлайн безопасност“

Министерството на образованието и науката и УНИЦЕФ в България ще работят съвместно за създаване на по-безопасна онлайн среда за учениците, както и за повишаване на техните дигитални и медийни умения. Това стана ясно при посещение на заместник-министъра на образованието и науката Наталия Михалевска и представителя на УНИЦЕФ в България Кристина де Бройн в Берковица, съобщава Пресцентърът на МОН.

В Профилираната гимназия „Д-р Иван Панов“ и в ОУ „Н.И. Вапцаров“ те се запознаха с напредъка по програмата „Стъпки заедно“, насочена към изграждане на по-позитивна и сигурна училищна среда. Основен акцент на инициативата през тази година е превенцията на кибертормоза.

„Дигитализацията и защитата на децата и учениците в онлайн средата са сред водещите приоритети на МОН. За първи път тази година разработихме изцяло нова национална програма за сигурност и безопасно използване на интернет и киберсигурност в училищата, която е с бюджет от над 1,2 млн. лева“, съобщи зам.-министър Михалевска.

Програмата е насочена както към ученици, така и към училищни екипи. Предвидени са различни обучения, интерактивни симулации и игри, които да информират за рисковете и опасностите в интернет. Учителите ще повишават уменията си за оказване на социално-емоционална подкрепа на децата и учениците.

„Целта е учениците да могат да разпоз-

нават и да реагират правилно на киберзаплахи, както и да повишат дигиталната и медийната си грамотност“, отбеляза още Михалевска. МОН подкрепя и различни кампании за превенция, като се обмислят и варианти за разработване на нов модул в платформата „Дигитална раница“ за защита от киберпрестъпленията към деца, както и насоки за родителите.

Посещението в Берковица е част от кампанията на УНИЦЕФ „Училище за онлайн безопасност“. От тази учебна година организацията допълва усилията на МОН за създаване на безопасна онлайн среда и подобряване на дигиталните и медийните компетентности в училище чрез допълнителни дейности и активации за децата и младежите.

„Днес сме изправени пред тревожна реалност: тормозът и агресивното поведение стават все по-видими в училище и онлайн. Твърде често разговорът се фокусира върху това кой е виновен. Но това, от което наистина се нуждаем, е промяна – от реакция към превенция. Затова интегрирането на социално и емоционално учене както в учебните програми, така и в училищните политики е не просто важно – то е от съществено значение. Създаването на безопасна и подкрепяща среда в училище, включително и онлайн, изисква обединените усилия на всички“, сподели Кристина де Бройн по време на събитието.

Програмата „Стъпки заедно“ започна през 2020 г., а вече е утвърдена като самостоятелна национална програма – „Без

агресия за сигурна образователна среда“. До момента в нея са включени над 10 000 ученици в цялата страна, като на училищно ниво се провеждат срещи, уебинари, изнесени работилници и лаборатории за предотвратяване на насилието. Учителите преминават специални обучения за реакция и справяне с агресията, а родителите са привлечени като активен партньор в училищния живот, като участват и са ангажирани в училищните дейности и инициативи.

В рамките на събитието в Берковица ученици представиха добри практики, като инициативата „Миротворци“, създаването на „говореща пейка“ – символ на подкрепа и толерантност – и съвместна игра с ученици от начален етап за разпознаване на онлайн рискове.

В Берковица Програмата се реализира вече втора учебна година с подкрепата на ментор от Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващо образование – Монтана.

По време на събитието бе обявен национален конкурс за училищни кампании за онлайн безопасност в две възрастови групи: 12 – 14 и 15 – 18 години. Децата от всички училища в страната могат да вземат участие в него, а специално жури, съставено от представители на МОН и УНИЦЕФ и подкрепено от популярените изпълнители Ева и Роби и инфлуенсърите Стан, Стефи и Ей Бо, ще подбере най-сполучливите кампании, които ще бъдат реализирани. **АЗБУК**

Експерти споделят идеи за иновации

Обществените и природните науки помагат на децата да разбират технологиите, а изкуствата – да развиват креативност, заяви министър Красимир Вълчев

„В ерата на изкуствения интелект обществените и природните науки помагат на децата да разбират света и технологиите, а изкуствата – да развиват креативността си“, заяви министър Красимир Вълчев при откриването на конференцията „Умения за иновации в образованието“.

Форумът, организиран от Центъра за творческо обучение, събра в столицния „Интер Експо център“ близо 700 учители, университетски преподаватели, представители на бизнеса и експерти от страната и чужбина, които обсъждаха иновациите в образованието в ерата на изкуствения интелект и представяха своя опит.

По думите на министър Вълчев различните области на познанието не трябва да се противопоставят, а напротив – да се допълват, за да развиват палитра от умения, които ще стават все по-важни за успеха в променящия се свят. Сред тях са добрата хуманитарна основа, способността за логическо мислене, абстрактната интелигентност и концентрацията.

„Много хора казват, че концентрацията е умението на XXI век, а ние имаме понижение на мотивацията за учене в резултат на неспособността за концентрация“, отбеляза министър Вълчев.

Той допълни, че това е свързано със зловредното въздействие на екраните върху децата.

„Не трябва да слагаме знак за равенство между прогресивно и дигитално“, подчерта министърът.

Красимир Вълчев посочи, че учениците трябва да учат за и чрез информационни технологии, но проблемът е, че ги използват за други цели.

По думите му изкуственият интелект трябва да бъде административен помощник и на учителите, като генерира уроци и изпитни материали и им помага да оценяват резултатите. Именно в тази посока ще се работи по проекта за дигитална трансформация в образованието, който предстои да за-

Снимка: Пресцентър на МОН

почне по програма „Образование“. Министър Вълчев отново изтъкна, че за просперитета на България в ерата на изкуствения интелект е важно да имаме повече дигитални създатели, за което са необходими математически умения. Такава е целта и на една от програмите на МОН – разширяване на подкрепата за българските олимпийски школи, които целенасочено да работят с учениците с най-големи заложби в природните науки.

Специален онлайн поздрав към участници в конференцията отправи еврокомисарят по стартиращи предприятия, научни изследвания и иновации Екатерина Захариева.

„Учителите всеки ден градят бъдещето на Европа и мисията им е от огромно значение, защото те не просто преподават, а вдъхновяват, изграждат характери и отварят хоризонти. Нашата цел е не просто да подготвяме младите хора да се адаптират към промяната, нашата цел е да ги подготвим да я управляват“, каза тя във видео обръщение.

По думите ѝ иновациите не са само въпрос на средства и технологии, те са преди всичко начин на мислене, свобода на мисълта и поле за изява на таланта. А Европа има всички предпоставки да бъде

лидер, защото е най-образованият континент, който разполага с изключителни таланти.

Захариева отбеляза, че с Акта за изкуствен интелект – първият в света цялостен регламент, Европа осигурява безопасна и етична употреба на изкуствения интелект, без да спира иновациите. Европа разработи и етични насоки за учителите, за да ги подкрепи в използването на изкуствения интелект и той да бъде инструмент за създаването на иновативни подходи в преподаването и ученето.

Научно изследване, което включва между 50 и 100 различни по големина, специфика и регион училища, ще покаже доколко българските образователни институции са готови да внедряват изкуствен интелект, обяви д-р Александър Ангелов – управител на Центъра за творческо обучение. Проучването е възложено от МОН, като се провежда от екип от Българската асоциация на софтуерните компании. Първи данни се очакват в края на януари 2026 г., заяви Ангелов.

В рамките на конференцията министър Вълчев, гости и участници разгледаха изложението, в което ученици представиха свои иновативни проекти. **АЗ-БУКИ**

60 години ДГ „Алиса“ създава чудеса за децата

Столичната 45. ДГ „Алиса“ отбеляза своята 60-годишнина с голям концерт на 7 ноември в кино-театър „Освобождение“. На сцената излязоха всички възпитаници на градината. С много артистичност, външение, трепети и с красиви сценични костюми малчуганите представиха невероятни песни и хореографии, създадени от техните учители.

„Екипът на ДГ „Алиса“ кара сърцето ми да се радва. Благодаря ви, колеги, вие превръщате детството във възможност и невъзможното – във възможно“, обърна се директорката д-р Стефка Колева към колектива на детската градина. Тя добави, че чудеса, подобно на тези от книгата на Луис Карол, се случват и в ДГ „Алиса“.

„Случват се в продължение на шест десетилетия с невероятните усмивки на децата, в грейналите им погледи и любопитството, във всяко ново нещо, което научават. Децата ни са малки големи чудеса“, каза още д-р Колева пред препълнения салон.

Поздравителни адреси по повод годишнината изпра-

тиха вицепрезидентът на Р България Илияна Йотова и министърът на образованието Красимир Вълчев. „Шест десетилетия, посветени на детето, са повод за гордост и признание. Вашата детска градина е дом на знанието, топлината и любовта – място, където всяко дете открива света чрез игра, усмивка и вдъхновение“, се казва в поздравлението на министър Вълчев.

Кметът на район „Сердика“ Момчил Даскалов благодари на учителите в детската градина, които всеотдайно, с много любов са се раздавали и се раздават на децата, както и на родителите за тяхната подкрепа.

На сцената излезе и бившата възпитаничка на детската градина Михаела Маринова, която днес е сред най-разпознаваемите гласове на българската поп музика. Водещи на събитието бяха актьорът Христо Гърбов и учителката от ДГ „Алиса“ Цветанка Христова.

На празника присъстваха бивши и настоящи учители на детската градина, представители на общинското ръководство, ръководители на образователни, социални и културни институции. **АЗ-БУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

За термина амаксофобия

Кристияна СИМЕОНОВА*

Амаксофобията, най-кратко казано, е почти постоянен страх от шофиране на превозно средство. Този страх се появява или в момента на шофирането, или преди това само при мисълта за сядане зад волана. Често това явление се среща при хора, получили съвсем скоро своите шофьорски книжки.

Амаксофобията се проявява по различни начини и на различни нива: физиологично, емоционално, мисловно, поведенческо и др. Има различни видове амаксофобия, например страх от шофиране само по магистрала, само нощем, само при зимни условия и пр.

Терминът *амаксофобия* е заемка в българския език. По произход той е свързан с гръцките думи *μαχα* 'кареца, каруца' и *φοβία* 'страх, ужас'. Терминът е утвърден в международната класификация на психичните болести. Думата *фобия* има множество число. Не е така обаче с термините, които назовават конкретните видове фобии, например *клаустрофобия* 'страх от тесни или затворени пространства'. Подобно на думата *клаустрофобия* думата *амаксофобия* не се употребява в множествено число. Ударението и в двете думи се носи от първата сричка на думата *фобия*.

Често психиатрите свързват това разстройство с други проблеми, някои от които идват от детството на шофьора. Например, ако шофьорът като дете е изпитвал страх от тъмното, много трудно ще свикне да шофира нощем, особено по непознат или неосветен път. Каквито и да са причините, които я пораждат, амаксофобията подковава социалния и професионалния живот на засегнатото лице. Добре е терминът да се познава и да се назовава правилно.

*Д-р Кристияна Симеонова е доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Спортът е мисия

„Нашата мисия е да развиваме спортната наука в съответствие със световните стандарти и да насърчаваме обмена на знания и добри практики. Тази конференция е достоен старт за млади учени, които подкрепяме в академичното развитие“, заяви доц. Иванка Кърпарова – председател на организационния комитет и модератор на проведената в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ XVII международна научна конференция „Съвременни тенденции на физическото възпитание и спорта“.

Форумът се организира от Департамента по спорт на Софийския университет в сътрудничество с Федерацията на спортните педагози на Република Северна Македония и Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“.

Директорът на Департамента по спорт проф. Боряна Туманова отбеляза, че той с гордост продължава да е двигател и пазител на спортната наука. „Нещо повече – от девет десетилетия доказваме, че спортът не е просто дейност, а е ценност, мисия и традиция, неразделна част от образователната среда на най-авторитетното висше училище у нас“, посочи тя.

Заместник-ректорът на Софийския университет доц. д-р Първан Първанов подчерта, че Университетът изпраща 2025 г. с много сериозни спортни постижения на студентите.

Поздрав при откриването поднесе и Венцислав Генков, зам.-директор на Национално издателство „Аз-буки“, с което Департаментът по спорт има дългогодишно сътрудничество.

Проф. Анджелина Янева – идеолог на международната научна конференция, заяви, че тя е създадена, за да се срещат всички колеги от България и партньорите от чужбина, с идеята да бъдат предизвикани нови идеи, да работят заедно и да се развиват. Тя припомни, че зала „Яйцето“, в която се провежда конференцията, е първата спортна зала в Софийския университет, и подчерта, че спортният дух е жив.

Във форума се включват учени от България, Северна Македония, Косово и Русия, като са получени регистрации от 67 автори с 62 доклада. В рамките на четири направления участниците дебатираха проблемите на физическото възпитание, спорта и рекреацията, както и връзката им с други дейности и научни области.

В рамките на форума се провежда и семинар на тема „Как да пишем правилно в науката“ – насоки за успешно публикуване в авторитетни научни издания, с водещи д-р Савина Кирилова (Софийски университет) и Венцислав Генков. **АЗ-БУКИ**

Наша ученичка спечели олимпиада по програмиране

Снимка Пресцентър на МОН

Шестокласничката Александра Стаменова от столичното 107. ОУ „Хан Крум“ спечели първо място на International Scratch Creative Programming Olympiad – Международна олимпиада по креативно програмиране, която се проведе онлайн, съобщава Пресцентърът на МОН. Тя представи България на финалите заедно с друга възпитаничка на същото училище – седмокласничката Стефания Петрова.

В олимпиадата участваха деца от 65 държави. Участниците имаха само два дни, за да предадат трите компонента на надпреварата – оригинален творчески проект по зададени от организаторите теми, алгоритмична задача и тест.

Александра завоюва първо място във възрастовата група 11 – 12 г., което се присъжда на трима ученици, участвали в състезанието. А Стефания се класира пета в категорията 13 – 14 г. Двете постигнаха съответно 100,8 и 98,5 точки – най-високите резултати, показвани от български ученици на олимпиадата от нейното създаване.

Учителят, който ги подготвя за участия в състезания и олимпиади, е Мартина Ценова – преподавател по компютърно моделиране и информационни технологии в 107. ОУ. **Аз-буки**

Кюстендилски деца в машина на времето

Северина ДИМИТРОВА

Учениците от Кюстендил се пренесоха назад във вековете чрез необикновена „Машина на времето“, посветена на историята на писмеността и книгата. Вълнуващото пътешествие ги срещна с живота и делото на Йоханес Гутенберг, човека, който промени света със своето велико изобретение – печатарската преса.

Събитието бе организирано от Община Кюстендил и Регионалната библиотека „Емануил Попдимитров“ и събра десетки ученици, учители и гости. Кметът на общината инж. Огнян Атанасов откри инициативата и насърчи младите хора да останат верни на книгата.

„В епохата на социалните мрежи тя остава най-надеждният източник на знание и вдъхновение. Днес се сбъдва моя детска мечта – да имам машина на времето. Представете си, че годината е 1397-а, когато малцината имат достъп до знание. Изобретението на Гутенберг промени това завинаги – книгата се превърна в светлина и мост към истината“, заяви кметът.

Директорът на Регионалната библиотека София Пейчева припомни, че именно словото и знанието са най-сигурните устои на всяко общество.

„Поглеждаме назад към духовните си корени, за да не забравим силата на просвещението и вдъхновението, които ни водят напред“, каза София Пейчева.

Гост на събитието бе Диян Павлов-Джими, който чрез своя интерактивен спектакъл „Творителница О’Писменехъ!“ потопа децата в епохата на първите писмени знаци и създаването на българската азбука.

С тази инициатива Кюстендил отново показва, че знанието може да бъде приключение – когато се преподава с вдъхновение и уважение към корените.

Носителката на златен медал с абсолютно първо място от тазгодишната Международна олимпиада по лингвистика Ванеса Калинкова

Младите таланти на България

Три от медалистите ни от международните олимпиади по науки през 2025 г. разказват за пътя към успеха

„Аз-буки“ представя трима от българските младежи, спечелили през 2025 г. медали от международните олимпиади по науки. Това са носителката на златен медал с абсолютно първо място от Международната олимпиада по лингвистика Ванеса Калинкова и сребърните медалисти от Международната олимпиада по география (Igeo 2025) в Тайланд – Николай Костадинов и Борис Донков.

Разговаряме с тях по време на откриването преди дни на третата изложба „Фантастични умове“, показваща успехите на България в международните олимпиади по науки през настоящата година.

Тя ще остане до 19 ноември на Моста на влюбените до Националния дворец на културата в София, след което ще гостува на Летище „Васил Левски“ в София, в Софийския университет и в редица градове в страната.

Снимки Олег Попов

Николай Костадинов и Борис Донков – сребърни медалисти от Международната олимпиада по география в Тайланд през 2025 г.

на практика наученото в университета, като разрешава реални казуси за управлението на природните ресурси на България

Неговият съотборник – сребърният медалист Борис Донков, все още е ученик в Националната природо-математическа гимназия „Акад. Любомир Чакалов“, но също като Николай е решил да продължи образованието си в Софийския университет и в същата специалност – „Геопространствени системи и технологии“. Споделя, че иска да остане в България и да стане учител по география.

„Радвам се, че нашата наука тази година получи признанието, което досега не получаваше“, казва Донков. Щастлив е, че от 2025 г. и учениците с медали от олимпиади по география са включени в изложбата „Фантастични умове“.

За Борис това е първият медал, който получава от международна олимпиада. Зад гърба си обаче има дългогодишен опит в Европейската олимпиада по география (E GEO), където е участвал четири пъти. От VIII клас насам не пропуска и нито едно издание на националната олимпиада, като още при първото си участие я печели. През 2025 г. в Литва грабва сребърен медал от E GEO – негов четвърти медал от тази надпревара след бронзовите отличия през 2022 и 2023 г., и среброто през 2024 г.

На откриването на изложбата „Фантастични умове“ се срещнахме и с Ванеса Калинкова. Тя е носител на златен медал с абсолютно първо място от Международната олимпиада по лингвистика през 2025 г.

„Много ме вълнува, че днес съм тук и че съм част от тази изложба. Искане ми се хората да спрат за момент и да

видят, че в България се случват и хубави неща“, споделя Калинкова. Ванеса е бивша възпитаничка на Профилираната природо-математическа гимназия „Акад. Никола Обрешков“ в Бургас. Сега е студентка във Факултета по математика и информатика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ със специалност „Информатика“. Това е второто ѝ участие в националния отбор.

Започва да се занимава с лингвистика още в V клас. През 2024 г. печели сребро от онлайн олимпиада по лингвистика, бронзов медал от Международната олимпиада по изкуствен интелект, два бронзови медала от Жаутковската олимпиада по математика (2024, 2025) и бронз от Европейската олимпиада по математика за момичета през 2025 г.

„Медальт на Ванеса от Международната олимпиада по лингвистика през 2025 г. е най-златният от златните. Тя има най-висок брой точки в сравнение с всички други участници“, разказва председателят на журито на Международната олимпиада по лингвистика доц. Иван Держански. Той е и съорганизатор на първата Международна олимпиада по лингвистика през 2003 г. и първият председател на комисията по задачите и на журито на състезанието.

„Хубавото на лингвистиката, която е олимпийска дисциплина, но не и учебен предмет, е, че журито не очаква от учениците, явили се на нея, предварителни познания. Очакват се само интерес, любопитство, богата обща култура и логическо мислене“, каза доц. Держански. И призова всички ученици да си опитат късмета, като се явят на олимпиадата. „А защо не и да събудят интереса си към нея“, завършва той.

Педагози от Софийска област обменят опит

100 директори, зам.-директори и учители вземат участие в пет тематични майсторски класа, организирани от Регионалното управление на образованието

Стела МАРИНОВА

Общо 100 директори, заместник-директори и учители от Софийска област обменят опит и споделят добри практики по време на участието си в един от петте майсторски класа, организирани от Регионалното управление на образованието – София-област, по модул от Националната програма на МОН „Квалификация на педагогическите специалисти“.

Класовете са към три теми – подходи за формиращо оценяване и преподаване в контекста на НВО и държавните зрелостни изпити; преподаване, насочено към повишаване на четивната грамотност на учениците за придобиване на умения за извличане на информация по качествен начин и нейното обработване и анализиране, както и местни модели за повишаване на резултатите и качеството на подготовка на децата и учениците.

Регионалното управление предоставя реализира новата форма за продължаваща квалификация за втора поредна година, като се надгражда опитът от предходната.

„Целта на майсторските класове е не да бъде поднесена суха материя, а колегите да обменят опит, да споделят ресурси и да изработят практическа задача. Педагозите, които взеха участие миналата година, останаха доволни. Затова решихме тази година да разширим обхвата на майсторските класове и да включим две нови направления, насочени към директори и зам.-директори от професионални гимназии и учителите по физическо възпитание и спорт“, споделя Йоанна Чалъкова, старши експерт в РУО – София-област.

По думите ѝ споделянето на педагогически опит

мотивиращо развитие на потенциала при учителите,

допринася за изграждане на професионални общности и за повишаване на педагогическите компетентности. Във всеки от петте майсторски класа се включват по 20 участници. Чалъкова уточнява, че желаещите да участват в тях, кандидатстват, а след това се прави подбор от Регионалното управление. Отбелязва още, че майсторските класове преминават под теоретичното ръководство на образователен експерт и преподаватели от висши училища.

Всеки клас се провежда в поредица от обучително-практически сесии. Ръководителят на съответното направление представя своята практика, като същевременно дава задача на участниците в класа. Те разработват своя идея или практика, която при възможност прилагат с учениците си. На последната сесия от майсторския клас участниците представят своите идеи.

Първият нов майсторски клас е в направление „Местни модели за

повишаване на резултатите и качеството на подготовка по физическо възпитание и спорт на децата и учениците“ и се провежда в СУ „Васил Левски“ в Елин Пелин. Той преминава под ръководството на Росица Иванова от ОУ „Стефан Стефанов“ – с. Гара Елин Пелин, която е старши учител по физическо възпитание и спорт с доказан професионален опит. Академичен консултант е доц. Корнелия Найденова – ръководител на катедра „Теория на физическото възпитание“ към факултет „Педагогика“ на Националната спортна академия „Васил Левски“.

По време на майсторския клас в направление „Местни модели за повишаване на резултатите и качеството на подготовка по физическо възпитание и спорт на децата и учениците“ своя опит представя Виктор Тонев. Той е на 36 г. и от три години е преподавател в ОУ „Иван Вазов“ в село Мусачево, както и класен ръководител на VII клас.

За Тонев да бъде учител, от мечта се превръща в цел, която на 29 г. решава да следва неотлъчно и тогава се записва в Националната спортна академия. А само за трите години, през които е в системата, разбира, че училището е неговото призвание.

„Благодарен съм, че упражнявам професията си, и се радвам, че имам толкова възпитани и дисциплинирани деца. Всеки ден с тях е подарък“, споделя с усмивка учителят. И отбелязва подкрепата, която получава от директорката Мирослава Станчева.

По време на майсторския клас Тонев впечатлява колегите как без наличието на физкултурен салон в ОУ „Иван Вазов“ и само с под ръчни материали успява да запали у децата любов към спорта.

Преди да постъпи в школото, не е имало титулярен преподавател по физическо възпитание и спорт. А

като спортни уреди намира само една пълтна топка и два конуса.

„Беше ми много трудно, но благодарение на Националната програма „Заедно в изкуствата и в спорта“ вече разполагаме с по-голяма част от пособията и имам възможност да работя. Щастлив съм, че децата имат потребност и желание. Често дори когато нямат физическо възпитание, са при мен“, разказва Тонев. Допълва, че са сформирани две групи – по футбол (I – IV клас) и по волейбол (V – VII клас). С гордост учителят споделя, че миналата година имат над 10 изяви без нито една загуба.

Спортните занимания се водят в помещение с размери 10 на 6 метра. „Може да упражняваш подвижни и щафетни игри с по-малките, но с прогимназиален етап е почти невъзможно“, обяснява учителят. И

допълва, че от настоящата учебна година ще могат да разчитат на новоизградена спортна площадка, където ще преминават по-голяма част от заниманията.

Липсата на условия за спортни активности обаче не спира ентузиазма на преподавателя. Веднага след като е назначен, решава да закачи волейболна мрежа между две дървета. Не след дълго идват и първите победи в междучилищни прояви. Тонев е уверен, че възпитаниците му имат неограничени възможности, и е любопитен докъде могат да стигнат.

По време на майсторския клас Виктор Тонев споделя как отбелязват Европейския ден на спорта. Избират начин, който да отговаря на дейностите в село Мусачево. Под формата на игри на терена пренасят предмети от всекидневното на децата – заниманията включват ръчна количка, кофи с вода, чували със слама. Част от празника става и цялата общност, която окуражава учениците. Другата инициатива, с която запознава колегите си от София-област, е лекоатлетическото състезание „Бързи и задружни“, което се провежда по улиците на селото.

„Преди самите състезания се подготвяме, като обикаляме махалите на село Мусачево и всички баби и дядовци ни познват и ни се радват. Показваме, че спортът е жив, независимо дали има материална база, или не“, категоричен е Тонев.

Снимка РУО – София-област

Част от участниците в майсторските класове получават сертификатите си от началника на Регионалното управление – София-област, Росица Иванова

Снимка Личен архив

Учителят в ОУ „Иван Вазов“ в село Мусачево Виктор Тонев запалва у децата любовта към спорта и организира игри само с под ръчни материали

Отбелязва още, че разгрявката е задължителна част от заниманията, а оценките, които получават децата, отговарят на реалните им възможности. Учителят разказва как бивша негова ученичка му споделя, че ѝ липсва организацията в часа спрямо тази в училището, където учи в момента.

Ново направление е и „Местни модели за повишаване на резултатите и качеството на подготовка на учениците, обучаващи се в професионалните гимназии“. Майсторският клас е насочен към представители на ръководните екипи на професионални гимназии. Той преминава под ръководството на Станчо Атанасов – директор на Професионалната гимназия „Велизар Пеев“ в Своге. Йоанна Чалъкова обяснява, че избират заниманията да се провеждат в гимназията, защото тя е Център за високи постижения в професионалното образование и обучение за София-област и екипът има какво да сподели на колегите си. Академичен консултант е проф. д.п.н. Сийка Чавдарова-Костова – преподавател във Факултета по педагогика към Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Обучението включва както лекционна, така и практическа част в STEAM центъра на гимназията и Центъра за високи постижения. Участниците се запознават с

конкретни модели за интегриране на иновации и технологии в професионалното обучение,

които вече се прилагат успешно в гимназията.

Останалите три майсторски класа се провеждат в РУО – София-област. В направление „Местни модели за повишаване на резултатите и качеството на подготовка на децата и учениците“ е проведен клас, насочен към директори на училища в областта. Заниманието е открито от началника на РУО – София-област, Росица Иванова, която пожелава на директорите да се мотивират за нови и креативни идеи, които да им помагат в образователната им мисия.

Майсторският клас преминава под ръководството на Захаринка Кусарова – директор на Средно училище „Св. Климент Охридски“ в Костенец, а консултант е проф. д.п.н. Сийка Чавдарова-Костова.

Другите два майсторски класа са под ръководството на д-р Станимир Цветков от Института по образование. В заниманията в направление „Подходи за формиращо оценяване и преподаване в контекста на НВО и ДЗИ“ се включват учители по български език и литература и по математика, преподаващи в прогимназиален и гимназиален етап.

Първият етап на класа преминава под формата на тематично обучение, а след това самостоятелно участниците правят анализ на резултатите от изпитите на учениците, на които преподават, разработват инструментариум за реализиране на обратна връзка и представят разработките си за консултация и редакция преди последния присъствен ден. Те бива представени и дискутирани на финалното занимание.

В направление „Преподаване, насочено към повишаване на четивната грамотност на учениците за придобиване на умения за извличане на информация по качествен начин и нейното обработване и анализиране при вземането на решения“ д-р Цветков работи с учители по български език и литература, преподаващи в прогимназиален и гимназиален етап.

Снимка Лилия Йотова

Ученици изпълняват своя химн по време на празничния концерт на 4 октомври

Петя НИКОЛОВА

Националната творческа кампания „Светилник 2025/2026: Че какво без песен е светът“ се организира от сдружението на автори и музикални издатели „Музикаутор“ и все още е отворена за кандидатстване. До 17 ноември училищата от Банско, Перник, Пирдоп, Разлог, Русе, Самоков, Свищов, София и Бургас могат да се включат в Конкурса и да получат оригинален авторски химн. За петте години от своето съществуване инициативата е дарила химни на 31 български училища с над 26 хиляди ученици. В YouTube канала на „Светилник“ са достъпни видеоклиповете и всеки представлява истински музикален и представителен филм на учебната институция.

Освен че кампанията този път впечатлява с наслова си – стих на поета Дамян Дамянов, за първи път излиза и извън пределите на страната ни. Предстои да бъде избрано и финансирано българско училище от Бесарабия за създаване на училищен химн. За Иван Димитров – изпълнителен директор на „Музикаутор“ и идеен вдъхновител на „Светилник“, това е сбъдната мечта.

„За нас е мисия да подкрепяме развитието на българската култура, език и образование. „Светилник“ е само един от проектите ни, който е воден от тази мисия и цел, но с дългосрочна перспектива за въздействие. За нас всяко издание е специално, но тази година решихме да мечтаем смело, и имаме две нововъведения. Едното е, че ще дадем шанс на младите творци от музикалното училище „Любомир Пипков“ в Бургас сами да напишат химн за своето училище, а ние ще ги подкрепим с уреждане на звукозапис, създаване на видеоклип към него, разпространение сред нашите медийни партньори и участие в тържествения концерт през юни 2026 г.

Втората ни голяма стъпка е една отдавнашна моя мечта – да изградим мост до българите в чужбина. Някои от тях поколения пазят българския дух и съхраняват българските обичаи, песни и вяра. Щастлив съм, че Управителният съвет на „Музикаутор“ подкрепи идеята тази година „Светилник“ да избере и да дари химн на деца от едно училище в Бесарабия. Музиката и изкуството могат да ни свържат“, казва за „Аз-буки“ Димитров.

Според него музиката се превръща в символ на надежда и мост между българските културни диаспори, свързвайки ученици,

Че какво без песен е светът

Стих на поета Дамян Дамянов вдъхновява настоящото издание на инициативата на „Музикаутор“ за даряване на училищни химни

Учениците пред Народния театър „Иван Вазов“ при празничния концерт на четвъртото издание на инициативата, 4 октомври

Иван Димитров, изпълнителен директор на „Музикаутор“

творци и институции. За живеещите в Бесарабия на територията на Украйна компактни български общности, за които училищата са центрове на културна памет и езикова традиция, този акт е особено ценен в условията на несигурност и предизвикателства.

Като признание за каузата на „Светилник“ Димитров възприема желанието на българските училища да се включват в Конкурса. По думите му директорите разпознават смисъла на инициативата и ролята на химна като възпитание на идеята за обща принадлежност и споделени ценности.

„Някои от участващите училища имат над 150-годишна история. И сред всички традиции и успехи те решават да се включат в конкурс и за химн. Това е огромно при-

знание за каузата на „Светилник“, казва той.

Естествено, авторитетът на организацията няма как да не окаже своето влияние. Членовете на Сдружението – авторите на музика, текст и аранжиратори, са български творци, които са посветили живота си на изкуството. „Те са истински щастливи да дадат своя принос за бъдещите поколения и написването на химн, който ще обедини не само децата от даден випуск, но и поколения напред възпитаници на образователната институция в общите ценности и идеали, възпитани от техните патрони и увековечени в стиховете на техния химн“, пояснява Иван Димитров.

За годините, откакто се реализира, националната инициатива е подкрепена от Министерството на образованието и науката и Министерството на културата. Партньорите от Българската телеграфна агенция, Българското национално радио, Народния театър „Иван Вазов“, Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“ и Българската национална телевизия оценяват смисъла на идеята, активно участват и подкрепят с желание „Светилник“.

Медиите отразяват всеки етап на инициативата. Народният театър „Иван Вазов“ предоставя сцена на малките изпълнители от училищата от цялата страна за премиерата на техния химн, а от НАТФИЗ заснемат видеоклиповете към създадените нови творби и са въвели

дейността като част от програмата на магистрите по „Екрани изкуства“. БНТ отразява финалния тържествен концерт всяка година, а на последното издание – „Светилник 2024 – 2025: Музика-лъчи!“, вдъхновено от Яворов, прави и повторение на празничния концерт в Деня на будителите.

„Животът би бил безсмислен без творчество – музиката, литературата, поезията, изобразителното изкуство пресъздават емоциите, силата на духа и стремежите ни. Те дават цвят на съществуването ни и ни вдъхват сила да вървим напред. Имаме поредица от инициативи, които предоставят възможност за творческа реализация. „Светилник“ се реализира с подкрепата на Столична община и е финансиран от Културния фонд на „Музикаутор“. Това е нашият инструмент, чрез който можем да свържем всички автори, партньори, деца, учители, студенти, медии и институции в един процес на творчество и взаимодействие“, споделя Иван Димитров.

В истински празник на творчеството, единството и вдъхновението всяка година се превръща тържественият концерт „Светилник“, представян на голямата сцена на Народния театър „Иван Вазов“. Това е финалният етап, който събира децата от вокалните групи и хорове от класираните в началото на Конкурса училища, за да изпълнят премиерно химните си пред широката публика.

„Представете си ученици на

всякаква възраст от цяла България на най-престижната сцена в страната! Това е моментът, в който виждаме истинското въздействие на инициативата, когато музиката се превръща в общ език. Този тържествен момент е истинският емоционален връх, в който всички усещаме силата на сътвореното и виждаме, че работата по тези химни и финалната им реализация остава траен спомен и създава духовна връзка между хората“, казва Иван Димитров.

Представяме си и можем само да добавим, че неведнъж сме усещали обединителната сила на химна, който вълнува и ни изпълва с гордост. За българските деца училищната песен е именно онзи разпознаваем символ, който ги прави част точно от тяхното учебно заведение и тяхната малка общност. Затова и директорите откриват смисъл в инициативата на „Музикаутор“, кандидатстват и се надяват да спечелят. При това не единствено крайният продукт носи радост и удовлетворение. Самият процес по създаване на химна, комуникацията с авторите, със студентите от НАТФИЗ при заснемането му, представянето на училището и участието му в годишния празничен концерт дават своята добавена стойност. Преживяването си заслужава дори само заради думите на Дамян Дамянов: „И добре че песните остават. Че какво без песен е светът“.

Учим от природата за природата

Учениците в ОУ „Христо Ботев“ в кв. „Долно Езерово“ в Бургас получават знания чрез опит на терен

Дуляна КОЧЕВА

Съвсем скоро врати ще отвори новият ни STEM център, който ще бъде в областта на математиката, информатиката, природните науки и зелените технологии“, разказва за „Аз-буки“ директорката на ОУ „Христо Ботев“ в бургаския кв. „Долно Езерово“ Румяна Петкова. Оборудването вече е поставено, а техниката ще бъде осигурена до броени месеци. Така скоро децата ще могат да провеждат часовете си в обновеното пространство. Понастоящем в училището има STEM център, който е от тип „Исследователска лаборатория“. И това е едно от любимите места за учениците, защото там времето за тях преминава повече от интересно.

„В рамките на предишния ни проект като иновативно училище – „Учим от природата за природата“, часовете с учениците преминаваха във вид на експедиции“, обяснява моята събеседничка. Работейки по проекта, учители и ученици посещават близкото до тях Бургаско езеро, резервата „Атанасовско езеро“ и защитената местност Пода, взимат проби за изследване на водата, почвата, растения и микроорганизми – първо на терен, а след това и в училищния STEM център.

По време на посещенията си на тези природни забележителности децата

провеждат
интересни
наблюдения
и експерименти.

Така чрез опита научават много повече и учебният материал става още по-интересен. А след това в клас надграждат наученото. С изработените проекти и макети учениците организират и ученически STEM музей в няколко категории – „Бургаско езеро“, „Черно море“, „Прилепите“, „Аквaponика“, „Творчески проекти“ и „Биоразнообразие“.

Успяват да направят и т.нар. „Възрожденска стая“ в сградата на училището, където експонатите са етнографски предмети и изработени от учениците макети.

В момента дейността по проекта „Учим от природата за природата“ продължава под формата на клуб по интереси в областта на природните науки „Архимед“. Негов ръководител е Красимира Гаврилова.

„При нас много усилено се работи в областта на природните науки и затова успехите не закъсняват“, споделя директорката Румяна Петкова.

В двора на училището е изградена и класна стая на открито по проект на една от големите търговски вериги. „Две години поред успяваме да спечелим финансиране по тази програма. Първата беше за стая на открито, а втората – „Бъди активен“ (#BeActive)“, разказва тя.

Така дните в училището започват с „Активно утро“, продължават с „Активно междучасие“ и завършват с „Активни заедно“. С отпуснатите средства по проекта закупуват и интерактивен килим, който разполагат във файоите на първия етаж. „По този начин успях-

ме да накараме децата през между-часията да се движат, да спортуват и да се забавляват, а не да стоят пред екраните“, казва Петкова.

Организират и съвместни дейности за физическа активност между деца и родители под надслов „Активни заедно“. В тях учениците опознават игрите от детството на майките и бащите си, като криеница, народна топка, скачане на ластик, дърпане на въже, надпревара с чували и много други. „Възродихме по интересен начин забравени игри. И най-важното – прекарахме пълноценно времето си заедно“, уточнява директорката. Включват се и в 76. национален туристически поход „По стъпките на Ботевата чета“.

За трета поредна година ОУ „Христо Ботев“ е признато и за „Екоучилище“, като е отличено с най-високото признание – „Зелен флаг“. „По проекта учениците ни разработиха екокод в стихотворна форма, научиха се как да пестят електроенергия и вода и как да изхвърлят боклука разделно, за да бъде рециклиран след това, представиха на сцена пиеса на природозащитна тематика и за Бургаските езера“, разказва директорката.

Много дейности са обвързани с проекта им за кръгова икономика – поддържането на градината в училищния двор. В нея има „хотел“ за насекоми с домова книга, сензорна пътека, градина за пеперуди, къщички за птици, алпинеум с билкова градина и поле с горски плодове.

По идея на Ученическия съвет децата сами изработват от ес-

тествени материали контейнери за всички класни стаи, в които отпадъците да се изхвърлят разделно. Наистина, в училището екообразованието е много силно застъпено и учениците се учат да обичат и да се грижат за природата още в началните класове.

„Децата ни са много дейни и учителите им подпомагат. При нас има изключително много инициативи. Отбелязваме всички празници, международни и тематични дни“, обяснява Петкова.

По повод Международния ден на учителя правят „Линия на спомени-те“. На два от етажите в училището нареждат табла с по две снимки на своите учители – едната от ранното им детство, а другата – настояща. „Получи се много интересно. И децата в повечето случаи успяха да ни разпознаят, независимо че сме се променили малко“, с усмивка казва събеседничката ми.

В училището организират и срещи с пенсионирани учители. Обикновено те са свързани или с отбелязването на Международния ден на учителя – 5 октомври, или на 1 ноември – Деня на будителите.

Гордеят се и с инициативата си „Бабо, разкажи ми приказка“. Тогава възрастните не само четат приказки на учениците, но и разказват за живота си в училище.

Изключително
много инициативи
провеждат
и с родители.

Една от тях е „Баща за пример“, в рамките на която татковците разказват за своята професия и хоби. По време на кампанията „Да изчистим България за един ден“ отново се включват всички заедно. А след това решават да направят пейки и маси за училищния двор. „Винаги, когато имаме нужда от помощ, родителите откликват“, категорична е директорката Петкова.

Чест гост в училището в Бургас е и актрисата Гергана Стоянова. Тя е бивш възпитаник на школото и затова не пропуска случай да го посети. При една от визитите си провежда и семинар с ученици – „Аз уча, вярвам, мога, знам“. Освен това и други известни личности – журналисти и писатели, провеждат

беседи с учениците или представят книги.

Всяко лято

организи-
рат и т.нар. ака-
демия
„Моето лято“,

която се провежда от юни до август. Тази година заниманията посещават над 50 деца от начален етап на обучение и в предучилищна възраст. „Така, от една страна, помагаме на бъдещите първокласници да се адаптират към новата среда, а от друга – сме в помощ на работещите родители“, посочва Румяна Петкова.

Училището разполага с добра материална база. Технически също е добре обезпечено. „При нас учителите, особено в начален етап, не използват маркери и бели дъски, а само интерактивните панели“, уточнява директорката.

От миналата учебна година

въвеждат
и иновация
в областта
на менталната
аритметика.

Тя се прилага в начален етап, а обучението започва още в I клас. За учениците от V – VII клас въвеждат т.нар. Q-STEM ден. „В този STEM ден учениците учат чрез поставяне на глобални въпроси. Под ръководството на учителите по различните предмети формулират хипотези, правят експерименти и модели, изказват мнение и обсъждат възможни решения. След това със знанията си от всички учебни дисциплини стигат до отговора на глобалния въпрос. В повечето случаи важен е не самият отговор, а пътят до него“, посочва Петкова.

Много се гордеят и със своя клуб „Млад огнеборец“, който е действащ от 2009 г. насам. Директорката разказва, че той е единственият у нас, който разполага с пълен комплект от собствени съоръжения за провеждане на тренировки и състезания, и е вторият в страната със собствено знаме.

Многобройни успехи учениците на ОУ „Христо Ботев“ постигат и в областта на спорта

– плуване, борба, бокс, спортни танци и др.

С отличия се прибират от състезанието „Математика без граници“ и от Националната олимпиада по орнитология.

„В нашето училище много държим всеки „да влезе в обувките“ на другия. По този повод имаме и много инициативи с благотворителна цел“, споделя още директорката. Например при наводнението на селата в Карловско учениците организират благотворителната инициатива „Най-красивият букет“. „И този букет не беше от живи цветя, а от доброта, съпричастност и подадена ръка“, обяснява тя.

Преди време домът на семейството на момче от училището изгаря след пожар. Тогава всички – ученици и родители, решават да обединят усилия и да помогнат на хората в нужда, всеки с каквото може. След това провеждат и благотворителен базар и даряват събраните средства на семейството.

„С всичко това показваме на децата, че трябва да бъдат съпричастни с болката на другите. Истински вярваме, че примерът от първо лице е възможно най-добрият учител в подобни моменти“, обяснява Петкова.

Съвсем скоро им предстои подписване на договор за спечелен проект по Програма „Образование“ 2021 – 2027 за утвърждаване на интеркултурното образование чрез култура, наука и спорт на стойност 233 000 лв. Дейностите по него ще започнат през януари 2026 г., а партньори са неправителствената организация „Верният настойник“ и ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ в село Загорци, община Средец. Така в училището ще бъдат сформирани още три клуба с по две групи от начален и прогимназиален етап. Става въпрос за „Кулинарно вълшебство“, „Фолклор на етносите“ и „Хокей на трева“.

По проекта през тази учебна година са решили да осъществят и множество тематични срещи и беседи, като „Написаното остава“, „История, бит и култура“, „Ден на четенето“ и „Походът на книгите“. Съвместно с партньорското училище ще проведат и много различни и интересни изнесени занимания, междуучилищни дейности и образователни екскурзии. „Целта е да се подобри интеркултурната комуникация, да възпитаваме учениците си в толерантност, разбиране и диалог, които са необходими, за да се превърнат те в стойностни хора и добри бъдещи граждани“, разказва директорката.

Споделя още, че в навечерието на 24 май ученици, учители и родители и представители на читалище „Просвета 1927“ са преписали „История славянобългарска“. Динайът на корицата е дело на Йорданка Иванова – родител на тяхна възпитаничка, а за оформлението на книгата помагат ученици.

На 15 септември получават подарък книга „Историята на бургаския футбол“. „Този жест показва колко важна е връзката между спорта и образованието. В страниците на това издание нашите ученици откриват вдъхновение, защото историята на футбола е и история на дух, борбеност и общност“, завършва тя.

Снимки ОУ „Христо Ботев“ – „Долно Езерово“

По случай Световния ден на хляба – 16 октомври, ученици от II^a клас омесват със собствените си ръце ароматни питки и създават табло с рецепта за хляб и български поговорки за насъщния

Румяна Петкова,
директор

Интервюто взе
Стела
МАРИНОВА

– Д-р Лилова, какви цели си поставяте като началник на Регионалното управление на образованието – София-град?

– Основната ми цел е повишаване на качеството на образованието във всички столични образователни институции, постигането чрез ефективно управление, професионална подкрепа и активно сътрудничество между всички партньори в образователната общност.

Вярвам, че всяко дете трябва да има равни възможности за образование – да бъде включено, прието и подкрепено, за да развие своя личен потенциал.

– Какви са приоритетите във Вашата работа?

– Имам няколко основни приоритета. Първият е повишаване на образователните резултати на учениците чрез целенасочена подкрепа, ефективно преподаване и системно проследяване на напредъка. С екипа ми ще работим по създаването на оптимални условия за придобиване на ключови компетентности – умения, които изграждат уверение, мислещи и активни личности, готови за предизвикателствата на бъдещето.

Представянето на подкрепа и квалификация на учителите и директорите съобразно националните, регионалните и институционалните приоритети, с акцент върху дигитализацията, иновациите и съвременните педагогически подходи и друг мой приоритет. Ще насоча усилия и към развитието на професионални мрежи между педагогическите специалисти за обмен на добри практики, взаимна подкрепа и професионално изразстване.

Не на последно място сред приоритетите ми е изграждането на спокойна, сигурна и мотивираща среда за учениците – място, в което образованието е не само знание, а път към личностно израстване и ценности.

Моята визия е образованието в София да бъде иновативно, приобщаващо и ориентирано към резултати, така че всяко дете да има възможност да успее, всеки учител да се развива, и всяко училище да бъде общност на доверие, сътрудничество и вдъхновение.

– Върху разрешаването на кои проблеми се фокусирате най-напред?

– В краткосрочен план на първо място е фокусът върху осигуряването и изграждането на подкрепяща и сигурна училищна среда, в която всеки ученик да се чувства приет и мотивиран. Гарантирането, че всяко дете в столицата има възможност да учи и да бъде успешно интегрирано в позитивна среда без насилие и тормоз. Заедно с това на дневен ред е и повишаването на предоставяното качество на преподаване и резултатите на учениците чрез ефективно обучение, проследяване на напредъка и насърчаване на добри педагогически практики.

За да се надградят усилията за решаването на тези основни проблеми, следва да фокусираме върху професионалното развитие и квалификация на педагогическите специалисти – създаването на устойчиви възможности за учене, обмен на опит и развитие на компетентности, отговарящи на съвременните образователни предизвикателства.

– През последните седмици имаше няколко случая на агресия в училища и между деца извън тях. Какви мерки ще бъдат предприети в столичните образователни институции?

– Всяка проява на агресия в училище е тревожен сигнал, който изисква бърза и отговорна реакция. В тази връзка, в столичните училища се полагат постоянни усилия за осигуряването на сигурна и спокойна среда за всички ученици и учители и се предприемат координирани мерки в три основни посоки – превенция, подкрепа и взаимодействие.

Сега е моментът отново да се засилят дейностите по превенция на агресията чрез провеждане на открити уроци с възпитателен фокус, дискусии и тематични инициативи,

Д-р Елеонора Лилова, началник на Регионалното управление на образованието – София-град:

Мисията ни е да превърнем учителската професия в избор на сърцето и разума

В план-приема за 2026/2027 г. се очаква лек ръст на професионалните паралелки в столицата, особено в области като информационни технологии, мехатроника, електроника, здравеопазване и туризъм, където търсенето на специалисти е трайно високо

насочени към развитие на емоционалната интелигентност, уважението и емпатията между учениците.

Учителите и класните ръководители всекидневно работят с учениците за изграждане на култура на толерантност и ненасилие, а училищата ще включват в програмите си повече дейности за социално-емоционално учене. Всяко училище разполага със специалисти по психологическа и педагогическа подкрепа, които ще бъдат включени активно в работата с рискови ученици и класове.

Разширяваме сътрудничеството с центровете за подкрепа за личностно развитие и с училищните психолози, така че да се реагира навременно и ефективно при всяка проява на напрежение.

РУО – София-град, работи в тясна координация с Министерството на образованието и науката, Столичната община, Държавната агенция за закрила на детето и СДВР. Провеждаме срещи с директорите за актуализиране на вътрешните правила за безопасност и ко-

уважение и култура на ненасилие. Истинската превенция се постига чрез образователни и възпитателни дейности, насочени към емоционалната и социалната подкрепа на учениците. Затова нашият фокус е върху повече работа с училищните психолози, педагогическите съветници, родителите и самите ученици, за да се изграждат умения за общуване, емпатия и разрешаване на конфликти.

Вярвам, че сигурността в училище започва от доверието и взаимното уважение, а не от техническите средства. Металдетектори могат да осигурят дисциплиниращ ефект, но по-важно е подкрепата, добрите взаимоотношения помежду ни и възпитанието да осигуряват дългосрочно спокойствие и безопасност на децата и учениците.

– Продължихте традицията за тържествено посрещане на младите учители в столичната образователната система. Кои други инициативи ще продължите и какви нови имате намерение да започнете?

Моята визия е образованието в София да бъде иновативно, приобщаващо и ориентирано към резултати, така че всяко дете да има възможност да успее, всеки учител да се развива, и всяко училище да бъде общност на доверие, сътрудничество и вдъхновение.

– Традицията за тържествено посрещане на младите учители е изключително важна за нас, защото тя не е просто церемония – тя е символ на уважението и подкрепата към новите професионалисти, които избират учителската професия с мисия и сърце. Това е начин да покажем, че в системата на образованието младият човек не е сам, а е част от общност, която го приема, насърчава и му дава увереност. Тази година надградихме церемонията с учителска келтва, която развълнува всички ни и се прие от младите членове като символ на топъл прием в нашето учителско семейство.

Сред инициативите, които ще продължим, са форумите за споделяне на добри практики между училищата в София – пространства за обмен на идеи, иновации и вдъхновение. Ще има и нови издания на програмите за подкрепа на начинаещите учители и менторството, които помагат за плавното включване в професията. Ще продължим и партньорството с университетите и департаментите за

квалификация, което насърчава развитието на съвременни педагогически подходи и дигитални компетентности.

Ще поставим акцент и върху нови инициативи, насочени към създаване на общност от „млади лидери в образованието“, които да бъдат вдъхновяващи примери и двигатели на промяната. Предстои и развитие на програми за емоционална интелигентност и благополучие на учителите, защото грижата за педагогическите специалисти е пряко свързана с качеството на образователния процес.

Планираме и нови форми за общностно споделяне на опит и вдъхновение между директори и учители чрез изграждане на мрежи. Включени са дейности за мотивация и кариерно развитие на педагогическите специалисти, както и обучения по трудово право, управление на ресурси и иновации в образователния процес.

Особено внимание отделяме и на подкрепата за изяви на талантливи ученици – чрез провеждането на състезания, конкурси и фестивали, които развиват творческия потенциал и поощряват личните постижения на децата и младежите. В Годишния план на РУО – София-град, са предвидени дейности за участие на столичните училища в национални и международни олимпиади, инициативи по проект „Галантивите деца на България“, както и партньорства с културни и научни институции за популяризиране на ученическите успехи.

– Доскоро заемахте поста на директор на 2. СУ „Акад. Емилиян Станев“. Как посрещате там новите учители?

– През летния период във Второ училище избрахме изключителни млади колеги, които, за съжаление, не успях да посрещна в качеството си на директор, защото встъпих в длъжност в началото на септември като началник на РУО. За мен, като директор, е важно новият учител не просто да започне работа, а да се почувства приет, подкрепен и вдъхновен. Затова по традиция във Второ училище се създава атмосфера на доверие и диалог – защото, когато един учител е мотивиран и обичан, той предава същата енергия на своите ученици и затова примерът на опитните колеги е изключително важен за новопостъпилите. Посрещаме ги с внимание, доверие и ясно послание, че са част от силен професионален екип. Това е модел, който бих искала да насърчаваме във всички училища – приемственост и подкрепа като основа на успеха.

– Отбелязахте, че новопостъпилите учители се увеличават. Какво трябва да направим още, за да кажем същото и за тези, които остават в образователната система?

Снимка: Личен архив

Д-р Елеонора Лилова е началник на Регионалното управление на образованието в София от 3 септември 2025 г.

Притежава дългогодишен управленски опит в сферата на образованието, развитието и подкрепата на децата и младите хора. В периода 2010 – 2025 г. е директор на столичните 52. ОУ „Данко Церковски“ и на 2. СУ „Акад. Емилиян Станев“, а от 2018 г. до 2022 г. – председател на Държавната агенция за закрила на детето.

Магистър педагог и социолог от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Притежава образователна и научна степен „доктор“ в областта на педагогическите науки от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Участва в редица национални и международни курсове и програми.

запазване на високия стандарт и качеството на профилираното образование. Нашата цел е баланс между двата вида обучение.

В столицата създаваме Регионален съвет по въпросите за кариерното ориентиране и професионалната подготовка за още по-активно партньорство с бизнеса, професионалните гимназии и университетите, за да предлагаме модерни специалности, дуални форми и професионални направления, свързани с технологиите, иновациите и предприемачеството. Този съвет ще подпомага и насърчава учениците да направят информиран избор за своята професионална реализация.

В следващия план-прием се очаква лек ръст на професионалните паралелки, особено в области като информационни технологии, мехатроника, електроника, здравеопазване и туризъм, където търсенето на специалисти е трайно високо. Волеща цел е да се запази балансът между профилирано и професионално образование, като се разширяват възможностите за обучение в направления с висока реализация на пазара на труда.

– Как могат повече родители и ученици да бъдат убедени в потенциала на професионалното образование?

– Професионалното образование днес е доста по-различно от това, което се предлагаше в техникумите. Професионалните гимназии променяха своята визия и среда и вече надминават предлаганото образование, което е перспективно и пълно с възможности. За да убедим повече родители и ученици в неговия потенциал, трябва да променим нагласите и да покажем реалните му предимства – практическо обучение, изграждане на професионални умения и сигурна реализация.

Необходимо е по-широко представяне на успешните примери – ученици и завършили, които вече работят по специалността си, както и активно партньорство с бизнеса, който предлага реални стажове, обучение в дуална форма и възможност за развитие още по време на гимназията.

В РУО – София-град, ще продължим да насърчаваме съвместни инициативи между училища, родители и работодатели, като кариерни форуми, Дни на професиите и демонстрации на практика, за да може изборът на професионално образование да се основава на информирано решение, а не на предразсъдъци.

Важно е родителите да осъзнаят, че професионалното образование не е „алтернатива“, а равносетен и често по-успешен път към реализация. Включването на учениците в дуално обучение и НП „Обучение за ИТ умения и кариера“ създават реална връзка с работодатели и повишават готовността им за трудова реализация.

Предвиждаме три събития със специална насоченост в тази връзка, като отново Панаир на професиите, на който професионалните училища ще представят своите специалности, програми и възможности за реализация. Събитията ще бъдат съпътствани от инициативи за кариерно ориентиране, насочени към подпомагане на учениците в избора на образователни и професионален път, както и към изграждане на информираност относно търсените компетентности на пазара на труда.

– Каква е ролята на дуалното обучение и как се развиват връзките с бизнеса?

– Дуалното обучение е важна форма на партньорство между училищата и работо-

дателите. В София се наблюдава нарастващ интерес и нови съвместни програми, които дават реална практическа подготовка на учениците. Чрез националните програми „Професионално образование и обучение“ и „Умения на фокус“ се насърчава участието на бизнеса в обучителния процес и изграждането на ключови компетентности.

– Споделихте идеята си за създаване на консултативни съвети. Каква ще бъде тяхната роля?

– Да, освен Регионалния съвет, за който вече споменах, създаваме още три – Регионален съвет за методическа подкрепа и квалификация, Регионален младежки съвет с участието на инициативни ученици от всички райони в София, и Регионален съвет по въпросите за приобщаването. Те ще подпомагат РУО – София-град, и ще бъдат пространство за професионален диалог между училища и партньорски институции, организации и външни за нас авторитети.

Целта е да се постигнат по-висока степен на полезност на работата ни, по-добра координация и последователност в управлението на образователните процеси на регионално ниво, като се включат представители на различни заинтересовани страни. Регионалните съвети ще съдействат и за генерирането на идеи и синхронизация на дейностите по национални програми, ще подпомагат изпълнението на стратегически цели на МОН и ще популяризират добри практики между училищата. По този начин се укрепва междуинституционалното взаимодействие и се гарантира по-ефективна реализация на образователните политики.

– Обмисляте ли да приложите изкуствения интелект в работата на РУО, за да улесните експертите?

– Да, определено трябва да сме в крак с времето. Виждам голям потенциал в прилагането на изкуствения интелект за подобряване на ефективността и качеството на нашата работа. Обмисляме възможности за въвеждането на дигитални решения и инструменти с елементи на изкуствен интелект, които да подпомагат експертите при анализа на данни, обработката на информация и вземането на решения на база реални показатели и тенденции.

Изкуственият интелект може да улесни мониторинга на образователните резултати, анализа на учебните постижения и идентифицирането на училища с нужда от допълнителна подкрепа. Така експертите ще могат да се фокусират повече върху същинската си мисия – консултиране, методическа подкрепа и развитие на училищата, вместо върху административната работа.

Нашата визия е РУО – София-град, да бъде иновативна и отворена към технологичните институции, които използват изкуствения интелект не като заместител, а като партньор в процеса на служба. Това ще ни позволи по-бързо, по-прецизно и по-прозрачно управление в полза на учителите и учениците, директорите, родителите и гражданите.

– Ще има ли Регионалният младежки съвет роля при вземането на решения, които пряко засягат учениците?

– Да, именно това е една от основните цели на създаването на Регионалния младежки съвет към РУО – София-град – да дадем глас и реално участие на младите хора в процеса, които ги засягат пряко. Вярвам, че когато учениците имат възможност да изразят своите идеи, мнения и предложения, решенията стават по-работещи, по-справедливи и по-близки до техните потребности. Младежкият съвет ще има консултативна и партньорска роля при обсъждането на инициативи, свързани с ученическото самоуправление, училищния климат, превенцията на агресията, кариерното ориентиране, дигиталното образование и гражданската активност.

Нашата амбиция е да изградим постоянен диалог между ученици, директори и институции, в който младите хора не са просто слушатели, а активни участници в промяната. Това ще бъде не само форма на участие, но и урок по демокрация, отговорност и лидерство в реална среда.

Убедена съм, че когато учениците се чувстват чути и включени, те развиват по-висока мотивация, ангажираност и доверие в образователната система – а това е най-сигурната инвестиция в бъдещето.

Диабетът не се развива от днес за утре

Гените са важни, но не са определящите. Решаващата роля е на факторите на околната среда и нездравословния режим – наднорменото тегло, заседналият начин на живот и неправилното хранене, казва чл.-кор. Цветалина Танкова

Носител на Голямата награда на БАН в областта на науките за живота за 2025 г. е чл.-кор. Цветалина Танкова – началник на Клиниката по диабетология на Университетската болница по ендокринология „Акад. Иван Пенчев“ и ръководител на Катедрата по ендокринология в Медицинския университет – София.

Тя е водещ изследовател, чиито приоритети са изследване на патогенезата на предиабет и захарен диабет, определяне на нови диагностични и прогностични маркери за избягване на заболяването и за развитие на усложнения, характерни за захарен диабет при състояния на предиабет, и алгоритми за поведение. Резултатите от работата ѝ са от важно значение за проследяването на хората с предиабет и захарен диабет в скритата и дългогодишната фаза на развитието им.

Чл.-кор. Танкова е сред петимата експерти от Европа, разработили препоръките за лечение на захарен диабет на Европейската асоциация за изучаване на диабета (EASD) и Американската диабетна асоциация (ADA). Тя е избрана за член на Борда на EASD.

Пред „Аз-буки“ чл.-кор. Танкова коментира кои са основните фактори за диабет, какво е предиабет, колко важна е превенцията и защо заплъстяването не е само естетически проблем.

Зина СОКОЛОВА

Цветалина Танкова е дъщеря на лекар, но почти до края на гимназията смята, че ще се занимава с математика или чужди езици, тъй като учи в пловдивската Английска езикова гимназия и вижда развитието си по този начин. И едва през последната година в гимназията се ориентира към медицината. След като се дипломира с пълно отличие и Хипократов медал в Медицинската академия – София, се насочва към ендокринологията.

Младата лекарка решава да влезе в академичните среди, тъй като това е добра възможност за развитие като преподавател. Вижда обива за аспирантура в тогавашния Научен институт по ендокринология, геронтология и гериатрия на тема „Инсулинови рецептори при захарен диабет“. Кандидатства и печели тежък конкурс в надпревара с още 13 кандидати. Това определя развитието ѝ като учен.

„В тогавашния Научен институт по ендокринология, сега Университетска болница по ендокринология, има три отделни структури в различни области на ендокринологията, и едната от тях е захарният диабет – казва проф. Танкова. – Нещо повече, Клиниката по диабетология е единствената у нас, специализирана само за захарен диабет. Лекуваме и консултираме хора от цялата страна.“

На въпроса дали е чувала твърдението, че „диабетът е открит в сладкарницата“, проф. Танкова отговаря, че често диабетът се свързва с факта, че някой обича да яде сладко. Но истината е, че точно такава зависимост няма. По-скоро е върно, че консумирането на сладки храни, богати на калории, предразполага към увеличаване на телесното тегло. И това всъщност е рисков фактор за диабет – наднорменото тегло и заплъстяването. Обичайно това са и хора, които имат някаква генетична предразположеност към развитие на заболяването.

„Но това не означава, че ако имаш първостепенен родственик – родител, брат, сестра, с диабет, задължително ще се разболееш“, уточнява проф. Танкова. Гените

са важни, но не са определящите. Решаващата роля е на факторите на околната среда и нездравословния режим – наднорменото тегло, заседналият начин на живот, неправилното хранене.

„Така че не е толкова проста връзката – ядеш сладко, имаш захарен диабет. Има хора, които консумират много сладки храни, но са с абсолютно нормална кръвна захар. Когато приемеш нещо сладко, кръвната захар се покачва. Но ако секретцията на инсулин е нормална, той се отделя и кръвната захар остава нормална след хранене“, казва проф. Танкова.

Уточнява, че има два основни типа диабет – захарен диабет тип 1, който дълго време се смята, че е младежки диабет и че от него се развива като преподавател. Вижда обива за аспирантура в тогавашния Научен институт по ендокринология, геронтология и гериатрия на тема „Инсулинови рецептори при захарен диабет“. Кандидатства и печели тежък конкурс в надпревара с още 13 кандидати. Това определя развитието ѝ като учен.

„В тогавашния Научен институт по ендокринология, сега Университетска болница по ендокринология, има три отделни структури в различни области на ендокринологията, и едната от тях е захарният диабет – казва проф. Танкова. – Нещо повече, Клиниката по диабетология е единствената у нас, специализирана само за захарен диабет. Лекуваме и консултираме хора от цялата страна.“

„България е на шесто място в Европа по заплъстяване при възрастни и на пето място по заплъстяване при деца“, отбелязва проф. Танкова.

Подчертава, че захарният диабет е едно от социално значимите заболявания и продължава да бъде такова. Броят на хората с диабет прогресивно се увеличава, въпреки че има много добри възможности да се избегне това. Защото, каквото и да са прави, каквито и медикаменти за лечение на диабет да се откриват, броят на хората с диабет се увеличава заради изключително нездравословния начин на живот.

Затова се работи много в тази насока – да се намали рискът от развитие на диабет, децата и младите хора да спортуват и да се хранят по-здравословно. Но все още край училищата е пълно с лавки и магазинчета, в които се продава некачествена нездравословна храна. Много усилия учителите хвърлят и към установяването на т.нар.

Проф. Танкова с току-що получената Голяма награда на БАН

скрита фаза на развитие на захарен диабет тип 2 – фазата на предиабет. „Диабетът не се развива от днес за утре“, подчертава специалистът.

Понякога, когато се поставя диагноза захарен диабет тип 2, се оказва, че пациентът вече има усложнения – засягане на очите, на бъбреците, на периферната нервна система. Това означава, че човекът може да е имал диабет повече от десет години. И понеже не е ходил на профилактични прегледи или ако е ходил, не са обърнали внимание на изследванията, това не е открито. Но преди да се стигне до установяване на заболяването, има една фаза на предиабет, която е междинно състояние между здравия човек и човека със захарен диабет. Тази фаза също може да продължи с години. Това е етапът, в който започва покачване на кръвната захар. Стойностите са междинни, но много хора в предиабетната фаза развиват усложнения, които са характерни за захарен диабет.

„Добрата новина е, че тази фаза на предиабет е обратима. И затова хора с рискови фактори за диабет трябва да се изследват, за да се

вземат мерки. Важно е човек с предиабет да се върне обратно към нормални стойности на кръвната захар, а не да прогресира към развитие на захарен диабет – това наричаме ремисия на предиабет“, казва проф. Танкова.

За това диабетът трябва активно да се търси, тъй като е много коварно заболяване. Човек може да го има в продължение на 10 години без абсолютно никакви оплаквания и изведнъж да се открият тежки усложнения. Всъщност половината от хората с диабет не знаят, че го имат.

„Колкото до понятието ремисия на диабет – тя може да се постигне със здравословен начин на живот и намаляване на телгто. Напълно реално е човек с диабет да нормализира кръвната си захар и да няма нужда от лекарства. И в бъдеще това ще бъде основната ни цел. Хората да променят стила си на живот и кръвната им захар да се контролира чрез намаляване на телесното тегло, и да не е необходимо приемане на медикаменти“, отбелязва ученият.

Хората, които водят нездравос-

ловен начин на живот, носят ли отговорност за това?

„Много е трудно да стигаме някого, че е виновен за състоянието, до което е стигнал. Първо, хората трябва да бъдат информирани. Информацията трябва да стига до тях от здравните специалисти, от достоверни източници. Много хора не знаят, че заплъстяването е заболяване и че не е само естетически или козметичен проблем“, казва проф. Танкова.

Отбелязва още, че това е здравословен проблем, който увеличава риска от над 230 други заболявания. И ако човек се погрижи за телгто си, може да избегне много други проблеми. Но не бива хората да бъдат стигматизирани, да се сочи с пръст, че някой е дебел, тъй като това е силно демотивиращо. Тези хора трябва да се доверяват на лекарите.

„Когато при мен дойде човек със захарен диабет, полагам усилия да нормализирам кръвната му захар, но този човек има и заплъстяване. И трябва да му се обърне внимание, че има още един проблем, който той не осъзнава. Препро-

ръчваме т.нар. холистичен подход към захарния диабет, при който контролът на кръвната захар, на телгто, на сърдечносъдовите рискови фактори и протекцията на сърцето и бъбреците са еднакво важни“, отбелязва специалистът.

Паралелно с клиничната дейност проф. Танкова се занимава с научноизследователска и преподавателска дейност. Диабетологията е изключително интензивно развиваща се област на медицината с огромни постижения. Научните изследвания изискват финансиране и това става чрез различни научни проекти.

Медицинският университет в София е избран за научноизследователски университет преди няколко години и във връзка с това по линия на Плана за възстановяване и устойчивост получава 44 млн. лв. за научноизследователска дейност, по която работят 22 научни групи. Научната група на Проф. Танкова е една от тях и получава по линия на този план 1,4 млн. лв. Средствата са използвани за закупуване на консумативи и оборудване с изключително добра апаратура за оценка на метаболизма статус.

„Когато дойде човек при нас, правим оценка не само на кръвната му захар, но и на телесния състав, на състоянието на съдовете, на черния дроб, на нервната система, на очите. Ние сме измежду първите, които въведехме приложение на сензори за продължително измерване на кръвната захар при хора с предиабет“, казва проф. Танкова.

Тяка установяват, че колебанията на кръвната захар при хора с предиабет са един от факторите, определящи развитието на усложнения, характерни за захарен диабет при хора с предиабетно състояние.

„Имах възможност да специализирам във водещи в света центрове за диабет и да работя в някои международни експертни групи, с които създадохме препоръки за поведение при усложнения, диагностика и лечение на диабета. През 2022 г. публикувахме американско-европейските препоръки за лечение на захарен диабет тип 2, в което участвахме петима експерти от Европа и петима от Америка. Това е сериозно постижение и голяма отговорност за мен, тъй като бях в групата, която разработи тези препоръки – в момента те са валидни за целия свят“, отбелязва още събеседничката ни.

Успяхме да се срещнем с проф. Танкова въпреки свърхнатоваването ѝ всекидневно – между две пътувания за участие в научни събития в чужбина, наред един изключително наситен график. Попитахме я как си почива. Любими са ѝ заниманията с цветя – в градината, вкъщи или на работното място. Обича да пътува, да ходи на планина. Невинаги намира достатъчно време за семейството си, но винаги има време за нещо, свързано с професионалната ѝ дейност. Резултатът е, че броят на хората, които я търсят за съвети, се увеличава, но денонощието си е с все същите 24 часа. И понякога се налага да им отговаря през нощта.

РУ „Ангел Кънчев“ отбелязва 80-годишнина

С поредица от събития отбелязва своята 80-годишнина Русенският университет „Ангел Кънчев“. Официалните чествания започват с поднасяне на венец пред паметника на патрона на 12 ноември. Тържеството пред Ректората събира представители на академичното ръководство, преподаватели, служители, студенти и гости на висшето училище.

„Отбелязваме не просто 80 години от създаването на нашия университет, а 80 години знание, упорит труд и отдаденост на обществото. Русенският университет винаги е бил двигател на развитието в региона и символ на академичен напредък“, заяви в словото си ректорът на висшето училище доц. д-р Десислава Атанасова.

На събитието присъства и акад. Христо Белоев – почетен ректор и председател на Общото събрание на Университета.

По-късно във фойето на Ректората е представена изложба на печатните и електронните издания на академичния състав за 2025 г., посветена на юбилейната годишнина. Тази година тя представя 125 издания. Комисия, назначена от ректора, ги разпределя в 12 групи, в които са присъдени първи награди за най-добрите.

Празничните събития продължават през деня с тържествен открит Академичен съвет. На него ректорът доц. д-р Десислава Атанасова връчва дипломите за научни степени и академични длъжности, присъдени през годината, на 32-ма доктори, един доктор на науките, трима доценти и двама професори, както и юбилейни отличия.

Кулминация е тържественото събрание-концерт в „Канев център“ за членове на академичната общност и гостите на празника. Специален гост е вицепрезидентът Илияна Йотова.

Ден по рано – на 11 ноември, във фойето на „Канев център“ е открита юбилейната изложба на клуба за изобразително изкуство „Илия Бешков“. Самият клуб също отбелязва годишнина през

В рамките на тържествения Академичен съвет са връчени дипломите за научни степени и академични длъжности, присъдени през годината

тази година – създаден е през 1975 г., като събира студенти с интерес към изобразителното изкуство.

Пред зала „Сименс“ врати отваря и творческо ателие „80 години Русенски университет“, на което е представена фотографската изложба „Цветовите на живота“ на доц. д-р Румяна Лебедова и д-р Николай Ковачев.

В Заседателната зала на Ректората са представени юбилейните издания, създадени специално по случай годишнината – „Хроника на едно възвхождащо десетилетие (2015 – 2025 г.)“ с автор доц. д-р Тания Грозева, юбилеен алманах „80 години Русенски университет“ със съставители проф. Юлиана Попова и проф. Анелия Манукова, Дигитална библиотека и архив, събрана по инициатива на д-р Виктория Иванова и проф. Манукова, празничен брой на в. „Студентска искра“, както и обновен Виртуален албум на Русенския университет, резултат от усилията на екип под ръководството на доц. Галина Иванова.

Талантът на студентите от Русенския университет изгрява в голямата зала на „Канев център“ в рамките на събитието „Сцената е наша“, което включва

изпълнения на културните клубове от висшето училище, на чуждестранни студенти в него и на обучаващи се по програма „Еразъм+“.

В рамките на събитията във факултетите на Университета е проведена и Среща на поколенията с участието на бивши и настоящи възпитаници на висшето училище и техните преподаватели.

Провежда са и годишната конференция по проект „Русенски изследователски университет“, финансирана от Европейския съюз чрез инструмента NextGenerationEU в рамките на Националния план за възстановяване и устойчивост. Форумът беше открит от ръководителя на Проекта акад. Христо Белоев.

„Всеки месец провеждаме срещи на научните екипи, отчитаме текущото състояние и напредъка по отделните индикатори. Научните групи работят активно и регулярно отчитат резултати. Правим цялостен анализ на изпълнението, като ще бъде подготвен и годишният отчет, който ще представим на национално ниво“, отбелязва той.

Доц. д-р Наталия Венелинова – мениджър проектни дейности, мониторинг и комуникации, представя пред

участниците Стратегическата научноизследователска и иновационна програма. А научните екипи представят резултатите си в трите основни направления: „Изследване и разработване на ИКТ базирани решения за дигитална трансформация и сигурност на процеси и системи“, „Изследвания на системи, обекти, процеси, явления, технологии и иновации за справедливо и устойчиво зелено общество“ и „Фундаментални и научно-приложни изследвания в мехатроника и нови технологии“.

Част от програмата за отбелязване на годишнината е и откритата на 10 ноември международна научна конференция Language, Culture and the Future of Communication in the Digital Age в рамките на Европейския университет ACROSS. Съорганизатори са Русенският университет и Университетът в Крайова, Румъния. Доклади по темата на конференцията представят учени от университетите в алианса ACROSS – Технологичния университет Кемниц, Германия, Университет – Удине, Италия, Университет – Бания Лука, Босна и Херцеговина, Университет – Крайова, и Русенския университет. **АЗБ**

Бъдещи филолози от Софийския университет с учебни занятия в „Пирогов“

За втора учебна година студенти от специалността „Българска филология“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ имат учебни занятия в УМБАЛСМ „Н.И. Пирогов“, съобщават от висшето училище. Съвместно с водещи специалисти от Клиниката по неврология те имат възможността да слушат специализирани лекции по неврология и да разглеждат специфични случаи на заболявания, свързани с нарушения на речевата дейност.

Заниманията на студентите са в рамките на избираемата учебна дисциплина „Невролингвистика“, а преподавателският състав включва университетските преподаватели от Факултета по славянски филологии проф. Гергана Дачева, доц. Владислав Миланов и главен асистент Зорница Иванова. От екипа от най-голямата болница за спешна помощ у нас се включват доц. Мария Димитрова – началник на Клиниката по неврология, д-р Рубин Стоянов и д-р Попова – водещи специалисти от същата клиника.

В първите лекции, представени от доц. Мария Димитрова, се поставя акцент върху спецификата на нервната система и на нейните функционални елементи, като се обяснява функционално влиянието върху

Студентите слушат лекции по неврология, свързани с нарушения на речта

останалите системи на човешкия организъм и се обвързва най-вече с функциите на лявото полукълбо на мозъка, в което е разположен центърът за речевата дейност.

Инициативата предвижда практически наблюдения в отделенията, които ще доведат до разработването на помагало с практически упражнения. Те са насочени към близките на пациенти с афазии, като ще подпомогнат възстановяването на речевата им дейност.

В края на първата лекция доц. Миланов отбелязва, че науката трябва на първо място да помага на човека и на човечеството.

„Съвременната лингвистика, съвременната неврология и съвременната неврохирургия са стигнали толкова далече в своите постижения, че трябва да обединят силите си и да помагат на болните да живеят пълноценно. А през речта човек намира една от формите на истинското съществуване“, добави доц. Владислав Миланов. **АЗБ**

Творчески срещи с магията на думите

Третият салон на съвременната българска литература
за деца и юноши събра в Италия над 40 участници

Стела МАРИНОВА

Над 40 учители в българските неделни училища и членове на Асоциацията на българските неделни училища (АБУЧ), изследователи и учени от родни университети, включително студенти и докторанти, и шестима български писатели – Здравка Евтимова, Цвета Брестнишка, Иван Раденков, Милен Халъов, Слави Стоев и Зарина Василева, обменят опит и се обучават чрез преживяване в Третия салон на съвременната българска литература за деца и младежи, който се проведе от 24 до 26 октомври 2025 г. Събитието се организира от Българското училище „Асен и Илия Пейкови“ – Рим, Флоренция, Авелино, и БУ „Пејо Яворов“ – Милано.

Салонът се провежда в рамките на Националната програма на МОН „Български език и култура зад граница“ в партньорство с Българо-италианското общество „Пенчо Славейков“ – Брунате, Община Брунате, АБУЧ, издателство „Мармот“.

Медиен партньор на форума е Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“.

„Салонът бе ориентиран към обучение чрез преживяване за участниците. Идеята ни е да обединим в продължение на два дни опита и енергията на учители от неделните училища, учени, докторанти, студенти, автори – все хора с отношение към четенето и към детската и младежката книга, за да можем да се огледаме взаимно в очите на другия, да получим вдъхновение едни от други“, споделя пред „Аз-буки“ д-р Мая Падешка – организатор на Салона и директор на Българското училище „Асен и Илия Пейкови“ в Рим.

По думите ѝ така се дава възможност на преподавателите в неделните училища да се срещнат и най-важното –

*да работят и да създават
заедно с изявени
български творци.*

„Това е една от важните идеи на Салона. Осигуряваме пространство за съвместна работа с едни от най-добрите съвременни български творци“, посочва Падешка.

В рамките на първия ден се провеждат творчески сесии, при които участниците са разпределени в три големи групи с по двама ментори в лицето на писателите. Те разработват методически сценарии за работа с децата от Българското училище в Милано. А на следващия ден прилагат на практика създаденото, като провеждат три открити урока с децата от БУ „Пејо Яворов“.

„Участниците, които преживяха целия процес – от споделянето на опит през зараждането на идеята до случването в реална среда, биха могли да приложат създадените сценарии и ресурси в своите училища“, казва Падешка.

Тя дава пример с групата на Здравка Евтимова, която работи с по-големите ученици. Писателката разделя децата в редакционни колегии и назначава главен редактор и зам.-главен редактор. Всяко от тях трябва да опише ученика до себе си, но „както му пожелаете най-хубавите неща на света“ и представи добрите му качества, а зам.-главният редактор има тежката задача да реши кой текст да бъде публикуван. След това публиката гласува и дава награди.

„Ключовата дума в работилницата на Здравка Евтимова беше литературна дисциплина. Тя успява с убеденост и вяра да даде на всяко дете обещанието, че у него се

крие бъдещият световноизвестен творец. Огромното сърце на г-жа Евтимова даде на децата най-важното – вярата и добротата. Децата се вгледаха в себе си, в своите приятели, погледнаха се с нови, по-добри очи“, казва Мая Падешка.

Тя разкрива, че Здравка Евтимова споделя, че би се радвала, ако под формата на семинари се направят ателиета по творческо писане за децата от гимназиалните степени на българските училища зад граница. Те ще дадат възможност да се развива творческият талант у българчетата в чужбина.

А как изглежда събитието през погледа на Симона Захаријева – говорител на Асоциацията на българските училища в чужбина и зам.-директор в Българското училище „Св. св. Кирил и Методий“ във Виена?

По време на Салона участниците имат възможност да проучат собствения си твор-

чески потенциал в създаването на кратки литературни текстове. Освен това обогатяват творчески методическите си умения и овладяват конкретни методи и техники за адаптиране на литературни текстове. Резултатите от работните ателиета – оригинални или адаптирани текстове – ще бъдат приложени в реална учебна среда.

„Първият ден от нашето пътуване в Италия започна с разходка в сърцето на Милано. Сред величието на града, само на 400 метра от катедралата, се намира пейката, на която някак естествено и знаково седи скулптурата на Пенчо Славейков – създадена през 2019 г. с дарения от българската общност“, споделя Захаријева.

Там се събират голяма част от участниците в Третия салон на съвременната българска литература за деца и юноши в Брунате – колеги, приятели и съмишленици разговарят

и се радват, че българската общност не е забравила корените си. Вечерта завършва в уютна атмосфера – с усмивки, разговори на чаша вино и вкусна италианска вечеря.

„На следващата сутрин групата отпътувахме към езерото Комо и се изкачихме до Брунате – градчето, в което е живял през последната година от живота си Пенчо Славейков с Мара Белчева. Пейзажът беше като картина – синьо небе, зелени хълмове, „замряло“ езеро – гледка, която спира дъха. В градската библиотека, в близост до къщата на поета, започна Третият салон на съвременната българска литература за деца и юноши – с изключителен ентузиазъм, творчески заряд и топла енергия“, разказва зам.-директорът на Българското училище „Св. св. Кирил и Методий“ във Виена.

Сред специалните гости са авторите Здравка Евтимова, Милен Халъов, Иван Раденков, Слави Стоев, Цвета Брестнишка и Зарина Василева, както и кметът на Брунате – Симоне Рици, търговският представител на България в Италия – Андриана Колева, Кръстьо Карабойчев – председател на Българо-италианското общество „Пенчо Славейков“, представители на Управителния съвет на Асоциацията на българските училища в чужбина и д-р Ирина Владикова – почетен член на АБУЧ. Разговорите с авторите са живи, вдъхновяващи и запомнящи се –

*Всеки от тях остава следа
със своята откровеност и
обич към децата и книгите.*

Захаријева отбелязва, че в Брунате се провеждат творчески работилници, в които учителите и авторите с въодушевление и въображение подготвят уроците за следващия ден, когато гостуват на децата от БУ „Пејо Яворов в Милано – споделят идеи, обменят опит и търсят вълшебен начин да докоснат децата чрез литературата.

В неделя, в Българското училище в Милано, авторите провеждат уроците, които превръщат деня в празник на креативността и сътворяването. Милен Халъов и Цвета Брестнишка работят с учениците от II и III клас. За кратко време успяват да привлекат вниманието на малко притеснените деца, събуждат ги и карат детското въображение да заработи, а в края на урока класната стая се изпълва с усмивки и прекрасни рисунки.

„Иван Раденков заплени децата с идеята, че писането може да бъде игра. Учениците от IV и V клас бяха разделени на 4 групи и всяка от тях трябваше да създаде свои текстове: реклами за най-вкусния бонбон, романтични и дори криминални истории. Артистично всяка група представи своите текстове, а публиката бурно аплодира и задушно се смя на оригиналните идеи на децата.

Здравка Евтимова омагьоса децата със своята топлина и подари „вълшебен химикал“ на най-доброто описание на съученик. „Магията на словото оживя в очите им. Всеки участник носеше със себе си вдъхновение и радост от споделянето“, споделя още Симона Захаријева.

Накрая идва и особено вълнуващ момент – Калина, която е ученичка в БУ „Пејо Яворов“ в Милано, получава покана да гостува в БУ „Св. св. Кирил и Методий“ във Виена и да напише съчинение, което ще бъде публикувано в училищното списание „Патиланци“. Още едно доказателство, че писането и книгите могат да свързват хора и места, а добрите думи пътуват надалеч.

„За мен беше чест и радост да бъда част от този салон – да срещна толкова вдъхновяващи хора, да се върна заредена с нови идеи и вяра, че когато работим с любов, българското слово продължава да живее – красиво, силно и обединяващо“, завършва Захаријева.

Снимки: Личен архив/Българско училище – Милано

Българските автори, сред които и Цвета Брестнишка, провеждат уроци с ученици в Милано, които превръщат деня в празник на креативността

Участници в Третият салон на съвременната българска литература се снимат за спомен на пейката паметник на Пенчо Славейков в Милано

Здравка Евтимова би се радвала да се направят ателиета по творческо писане за децата от гимназиалните степени на българските училища зад граница

Вълшебно послание от Бургас за Русе

Донка ТЪНКОШИЕВА

Деца на Бургас отново се превърнаха в посланици на идеята за по-чисто Черно море. С прекрасните си картички, нарисувани с обич и въображение, те споделиха грижата си за нашето море. По повод Международния ден на Черно море – 31 октомври, Народно читалище „Изгрев 1909“ проведе деветото издание на проекта „Морето и децата“, съвместно с Регионалната библиотека „Любен Каравелов“ в Русе. Целта на инициативата е да се насърчат децата да мислят за бъдещето на уникалната екосистема Черно море и да осъзнаят своята роля в опазването ѝ.

През целия октомври ученици на ОУ „Св. Климент Охридски“ в Бургас се включиха в ателиета за рисуване и работилница за изработване на постери и картички за специалната изложба. Тази година картичките им са адресирани до техни връстници от Русе, които ги получиха в Деня на Черно море.

Ден преди това в Културно-туристическия комплекс „Ченгене скеле“ се проведе празник с учениците от бургаското училище, техните ръководители и гости. Там бе открита и изложбата „Моето Черно море“. Сред гостите бе и писателят Боян Ботев, голям приятел

Снимка НЧ „Изгрев 1909“

Бургаските картички зарадваха децата в Русе

на децата и организаторите на събитието от бургаското читалище.

От 28 до 31 октомври картичките от морето, адресирани за учениците от СУ „Възраждане“ в Русе, бяха подредени в изложба в Регионална библиотека „Л. Каравелов“ на крайдунавския град, след което стигнаха до получателите си.

Децата от I^а и I^б клас на СУ „Възраждане“ в Русе се насладиха на празника, създаден от техните партньори. Освен изложбата е проведен и разговор за Черно море, а събитието преминава с много усмивки и настроение, както и с лакомства, осигурени от компания партньор на инициативата.

На 31 октомври с подкреждане на арт инс-

талация на Часовника и изложба в сградата на Община Бургас участниците в проекта отбелязаха Международния ден на Черно море. Той се отбелязва всяка година на датата, на която преди 29 години е подписан Стратегическият план за опазване на Черно море. С него шестте крайбрежни държави – България, Румъния, Украйна, Русия, Грузия и Турция, обединяват усилията си за защита на уникалната екосистема.

Черно море е дом на близо 2000 вида животни, част от които са застрашени. Заради изолираното си географско положение то трудно се самопочиства, което прави грижата за него още по-важна.

„В деветото издание на проекта „Морето и децата“ екипът на читалище „Изгрев“ събра децата около каузата и им помогна да творят с отворено сърце. Участниците отново са посланици на идеята за по-чисто Черно море и с обич и въображение споделят грижата си за него, като го рисуваха на картички, които поеха на дълго пътуване до Русе. Проектът „Морето и децата“ за пореден път доказва, че свързва участници от различни краища на България!“, коментира секретарят на НЧ „Изгрев 1909“ Кристина Атанасова.

Разкриват оперни тайни на децата във Варна

Край морето прокарват нов път към младите зрители, които да бъдат активни участници, а не пасивни слушатели

Розалина ДИМИТРОВА

Варненската опера създаде уникален за България проект, който приближава децата до едно от най-сложните и красиви изкуства – операта. Ателиетата „Оперни тайни“ вече се превърнаха в истински хит сред малките зрители и техните родители.

Идеята се ражда спонтанно от необходимостта да се намери нов път към младата публика. „Търсихме форма, чрез която да привлечем децата при нас – не просто да гледат, а да участват, да преживеят операта отвътре“, разказва Сребрина Соколова, режисьор в Държавна опера – Варна, автор и двигател на Проекта. „Светът се променя, потрудно е да задържим вниманието на младите зрители. Трябваше да намерим начин да ги направим активни участници, а не пасивни слушатели“, добавя тя.

Преди да стане част от екипа на Операта във Варна Сребрина Соколова е художествен ръководител на Музикален театър „Арлекин“. За 10 години подготвя с деца на възраст между 7 и 15 години 10 мюзикъла, които участват с успех в национални и международни фестивали. Неин режисьорски проект е авторският образователен спектакъл „В ритъма на музиката“ (2016), в който интерактивно децата се запознават с музикалните инструменти в класическия симфоничен оркестър. Създава мюзикълите „Брилянтин“ и „Дух“, както и постановките „Риголето“, „Набуко“ и „Русалка“.

Екун с мисия

Идеята за „Оперни тайни“ водушевява всички. Проектът веднага

Снимки Личен архив

Девет ателиета предлагат на децата възможност да видят отвътре как се случва магията на операта

Сребрина Соколова, режисьор в Държавна опера – Варна

получава подкрепа от Даниела Димова, директор на ТМППЦ – Варна, и от артистичния директор на Операта Бойка Василева. Приветствана е и от артистите. „Всички колеги знаеха, че ще бъдем още по-натоварени, но я приеха като мисия. Когато сме увлечени заедно в една кауза, умората изчезва“, споделя Сребрина Соколова.

Първите издания са през февруари тази година и се провеждат веднъж месечно, най-често в събота, когато сцените са свободни. „За съжаление, броят на ателиетата е ограничен, защото има доста представления. Но интересът наистина е голям“, добавя тя.

Магията отблизо

„Оперни тайни“ включва девет ателиета, които разкриват различни страни на чудото, наречено опера – от пеенето и танца до сценографията, реквизита, музиката и диригентството. Начало се поставя с въведение, по време на което се обяснява какво е опера, как и кога е създадена като изкуство. След това децата избират дали да се впуснат в тайните на вокалното изкуство, да научат повече за балета, за костюмите и рисуването на декори.

„Искаме да почувстват операта като свое място – да стъпят на

сцената, да докоснат реквизита, да разберат, че това не е чужд свят, а нещо живо, красиво и достъпно“, казва Соколова.

Пътешествие зад кулисите

Всяка среща започва с кратка интерактивна лекция, след която следва истинско приключение. Децата тръгват на разходка из Операта, където ги очакват балетисти, певци, художници в подземното ателие, майстори на костюмите и реквизитори. Малчуганите създават макети от картон, моделират реквизити от пластилин и се включват в различни творчески задачи, за да се почувстват част от процеса по създаването на един спектакъл.

Често пъти организаторите подготвят миниconcert, в който оперните артисти участват без грим и костюми. Така малките гости разбират, че зад големите гласове стоят обикновени, млади и вдъхновени хора. Децата пробват перуки и шапки, застават на голямата сцена и с аплодисменти отварят и затварят завесата. „Това е най-емоционалният момент, лицата им грейват“, споделя режисьорката.

В ателиетата участват до 30 деца на възраст между 5 и 12 години, за да може на всяко да се обърне внимание. В рамките на 45 – 50 минути те играят, пеят, рисуват, участват в минисцени и дори разучават кратка песен от операта „Кармен“. Попадат във вълшебен свят, в който времето минава като миг. По време на пътешествието из операта има игра със знаци и загадки. Малчуганите откриват предмети, свързани с различни професии – например огромна лупа, която символизира вниманието на режисьора. Накрая

получават карта на съкровище и комикс по „Вълшебната флейта“.

„Наясно сме, че с един урок няма да станат певци, но е важно да се докоснат до магията. Да разберат колко труд, въображение и любов има в това изкуство. Отваряме им врати към един непознат свят и вярваме, че ще го обикнат“, казва Сребрина Соколова.

Изкуственият интелект и сцената

Сребрина Соколова обича да вплита съвременни технологии в постановките и ателиетата. „Операта не е отживелица. Дори изкуственият интелект има място в нея – използваме го за визуализации, за сценичен мапинг. В „Оперни тайни“ показваме на децата как с помощта на изкуствен интелект се ражда огромен дракон от „Вълшебната флейта“. Те ахват – и тогава започват да разбират, че операта е и съвременна, и вълшебна“, споделя тя.

Вълшебството продължава

Изданията на „Оперни тайни“ през новия сезон преминават при голям интерес през ноември. Проектът предизвиква огромно въодушевление – идват много деца, включително украинчета. „Не обикаляме в училищата, въпреки че получаваме много покани. Искаме децата да видят всичко тук, на място“, казва режисьорката. Следващата среща ще бъде на 13 декември, а догодина Проектът ще продължи с нови теми и герои. Родителите могат да следят афиша на Варненската опера за датите, защото билетите се изчерпват бързо.

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

РЕДАКТОРИ:

д-р Зина Соколова

z.sokolova@azbuki.bg

д-р Диляна Кочева

d.kочева@azbuki.bg

Стефа Маринова

s.marinova@azbuki.bg

Боряна Трайчева

b.traycheva@azbuki.bg

Павла Котова

p.kotova@azbuki.bg

Дарена Михайлова

d.mihailova@azbuki.bg

ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

СТИЛИСТ-КОРЕКТОР:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

ФОТОРЕПОРТЕР:

Олег Попов

РЕКЛАМА И**РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:**

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

КОРЕСПОНДЕНТИ В СТРАНАТА:**Белене** – Ралица Господинова

088 7418349

Варна – Розалина Димитрова

088 339920

Велико Търново – Здравка Маслянкова

088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinstar@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Стоян Стоянов

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава**научните списания:**

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

„Монтесори“ педагогиката създава морален компас у детето

Ралица ГОСПОДИНОВА

Монтесори“ педагогиката е моето истинско призвание. Тя най-пълно покрива моите разбирания за отношението към малкия човек и какво на практика трябва да бъде то. Интересното е, че в тази методика по-голямата част от работата е със самия себе си, защото децата реагират на нашите отношения, на нашата енергия и се напасват именно по нас.“ Това споделя пред „Аз-буки“ педагогът Мила Томова-Прусийска.

Тя е основател на Двезикова къща на децата „Мила Монтесори“ в родния Плевен и работи в нея вече 6 години.

Преди това работи в чужбина, в съвсем друга област – маркетинг специалист в огромна международна компания със световен пазар. А в България я връща въпросът „Кое е нещото, с което искам да оставя отпечатък на света?“. Пътят ѝ да се занимава с образование, може би е предопределен, защото е дете на двама лекари, които са и университетски преподаватели.

Съвсем скоро Мила издаде първата си книга – „Родителство с обич и граници“. Нарича я наръчник за родители на деца от 2 до 7 години, защото дава съвети и примери от своята практика като „Монтесори“ педагог, но и като родител на две момчета. „Монтесори“ методът (и въобще този начин на възпитание) създава морален компас у детето за това какво е правилно, какво е

Снимка: Личен архив

Мила Томова-Прусийска

грешно и че то има отговорността, когато избере да наруши някое правило, да понесе последствията, свързани с него. Като тук говорим за последствия, а не за наказание“, казва авторката.

Обяснява, че ако детето е изцапало, първо му се припомня правилото: „Пазим чисто“. След това трябва да му се даде възможност да почисти самó, и да бъде насочено, че ако не го направи бързо, няма да има време за приказка.

„Окрилете детето си да се справя самó! Може да не почисти по начина, по който вие ще го направите,

може да не е и така бързо, но никога не се е родил научен. Давайте му точна инструкция какво очаквате от него. Колкото и абсурдно да звучи, и децата, и възрастните се чувстват много по-спокойни и уверени, когато знаем какъв е регламентът, когато сме наясно със социалните норми и какво се очаква от нас. Например постъпване на нова работа – ще искате да знаете кога се излиза за почивка, къде и заедно ли се хранят на обяд колегите, какво се очаква като дрескод в офиса“, пояснява Мила Томова-Прусийска.

И допълва, че всички се учим и не всеки родител знае как да постъпи в дадена ситуация. „На мен ми е струвало много време и обучения в България и чужбина, за да опиша и систематизирам тези универсални принципи, които работят почти магически, ако сме постоянни в тяхното прилагане“, казва тя.

„Монтесори“ педагогът съветва родителите да играят с децата си поне 20 минути на ден, като времето може да се раздели на 2 пъти по 10 минути. Важното е играта да е спонтанна, а не детето да е настоявало и молило за внимание. Тогава и то, а и ние – възрастните, ще сме спокойни и удовлетворени. Няма да има напрежение, няма да има забрани, няма да има викове.

Освен това отбелязва, че родителят е този, който решава кое е най-доброто за детето му, а не обратното. „Пред детето не трябва да стои въпросът „Искаш ли на детска градина?“, а изборът „Първо обувките ли ще си обуеш, или първо ще облечеш якето?“. Малките деца ни обоават и винаги търсят нашето одобрение“, категорична е Мила Томова-Прусийска.

Заедно със съпруга си създават и мобилното приложение MontiWay, в което Мила е адаптирала над 140 „Монтесори“ занимания за домашна среда – с подръчни средства или с готови шаблони, за покриване на образователните цели, които се постигат в „Монтесори“ детските градини. От октомври започва и първият ѝ цялостен онлайн курс за родители на деца от 2 до 7 г. „Как да накарам детето да ме слуша с желание?“.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Редовното изплащане на трудовото възнаграждение е едно от основните задължения на работодателя и ключов елемент в трудовото правоотношение. Законодателството ясно определя както сроковете и периодичността на плащането, така и механизмите за защита на работниците при забавяне или неизплащане на заплати. В закона е предвидено задължението на работодателя в установените срокове да плаща уговореното трудово възнаграждение за извършената работа. Също така е установена периодичността на изплащане на трудовото възнаграждение. То следва да се изплаща авансово и окончателно всеки месец на два пъти. Законът позволява и договаряне между страните и на друга периодичност. Какви са правата ни, ако работодателят не изплаща в срок работната заплата?

Законова защита при забавени или неплатени заплати

Когато работодателят не е изпълнил задължението си да изплати цялото трудово възнаграждение в уговорения срок, той изпада в забава. В този случай работникът или служителът може да подаде искова молба пред съответния съд по реда на Гражданския процесуален кодекс. Производството по трудови дела е безплатно за работниците и служителите, т.е. те не плащат такси и разходи. Срокът за предявяване на исковата молба е три години от деня, в който самото възнаграждение е трябвало да се изплати според уговореното в трудовия договор.

Кодексът на труда предоставя възможност на работника или служителя, на който не е изплатено трудовото възнаграждение, да потърси съдействие на контролните органи (Инспекция по труда), вместо да иска съответното изпълнение на задължението на работодателя по съдебен ред.

Законът дава правото на Инспекцията по труда да дава задължителни предписания на работодателя за отстраняване на нарушение, свързано с начисляване във ведомостите за заплати на сума, по-малка от сумата, която работодателят е изплатил на работника или служителя за извършената от него работа.

При неизпълнение на предписанието от Инспекцията по труда е регламентирана и допълнителна облекчена процедура, която да гарантира на работника или служителя изплащането на възнаграждението му. По искане на работника или служителя Инспек-

цията по труда може да предостави копие от влязло в сила предписание за изплащане на неизплатени трудови възнаграждения и обезщетения.

Допълнителна възможност за закрила на работниците и служителите, на които работодателят не изплаща трудовите възнаграждения, е правомощието на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда“ да инициира откриването на производството по несъстоятелност при изискуеми и неизпълнени за повече от два месеца задължения за трудови възнаграждения към най-малко една трета от работниците и служителите.

В случай че съдът постанови съдебно решение за откриване на производство по несъстоятелност, за работника или служителя възниква правото на гарантирано вземане, което може да бъде търсено по реда и в сроковете, предвидени в закона.

Неспазването на задължението за изплащане на трудовото възнаграждение не остава без последици. Законът предоставя на работниците и служителите реални инструменти за защита. Всеки работник или служител трябва да знае, че правото му на трудово възнаграждение е гарантирано и може да бъде защитено по ясен и достъпен начин.

Справка:

чл. 128, т. 2 от Кодекса на труда;

чл. 270, ал. 2 от Кодекса на труда;

чл. 404, ал. 1, т. 8 от Кодекса на труда.

РАВНОСТОЙ-НОСТ ПОГОВОРКА, КОЯТО СЕ КАЗВА БЪРЗО	ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ СВЕТОВНА ОРГАНИЗАЦИЯ	ЖЕЛАНИЕ ЗА ХРАНЕНЕ ПОДУТИНА	ЕДНА ОТ ПОСОКИТЕ ИЗПЪКНАЛО СКУЛПТОРНО ИЗОБРАЖЕНИЕ	ЧАСТ, ДЯЛ, ПРОЦЕНТ ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ	ДОБРО ИМЕ, ВЛИЯНИЕ, АВТОРИТЕТ СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ВЪЗХВАЛА	КОНТРОЛЕН ОРГАН ПО ТРАНСПОРТА	ГЕРОИНЯ НА ТОЛСТОЙ ОТ ВОЙНА И МИР	ДУМИ, БЛИЗКИ ПО ЗВУК, НО РАЗЛИЧНИ ПО ЗНАЧЕНИЕ НЕПРЕДЕН ПАМУК	ФИНЛАНДСКИ ПИСАТЕЛ - „ЦЕЛ“
ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ И ФИЛОСОФ (1694-1778) МЪЖКА РОЖБА		ВИНЕН СОРТ ГРОЗДЕ		ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ (1840-1897) ОСНОВЕН ЛИТЕРАТУРЕН РОД		НАРОДНОСТ В РУСИЯ СКАЛА ОТ ОВАЛНИ ОБРАЗУВАНИЯ	ПОРЪЧИТЕЛСТВО ВЪРХУ ПОЛИЦА СТАРА МАРКА РУСКИ САМОЛЕТИ		
		ХИДРО-ЛОКАТОР		ИТАЛИАНСКИ ПОЕТ (1544-1595) ЕДИНИЦА МЯРКА ЗА СИЛА			РИМСКИ ПИСАТЕЛ (234-149 ПР. Н. Е.) МАНЯТИРСКИ ГОТВАЧ		
ЧАСТ ОТ ТЯЛОТО	ЛЕКАР		АНГЛ. АКТРИСА (1848-1928) ЖЕЛЯЗНО-НИКЕЛОВА СПЛАВ		ОТДЕЛНА КНИГА ОТ ПОРЕДИЦА		РОМАН ОТ КАТЛИЙН УДИУИЗ СЦЕНИЧНО ИЗКУСТВО		
ФИЛМ ОТ САЩ С ДЪСТИН ХОФМАН ПРИДИРЧИВ ЧОВЕК			ИЗМАМНО ДВИЖЕНИЕ ВЪВ ФУТБОЛА ГЕРОЙ ОТ „ВЪЛШЕБНАТА ФЛЕЙТА“	СРИЧКА МЕЛОДИЧНО УКРАШЕНИЕ	СТАР АНГЛИЙСКИ БАРОКОВ ТАНЦ ГРАД В ЯПОНИЯ		НАЗВАНИЕ МИЕША МЕЧКА	ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ	РУСКИ КОСМОНАВТ - „ВОСХОД“
			ИТАЛИАНСКИ ЖИВОПИСЕЦ ВЪСТАНИЕ В КОНСТАНТИНОПОЛ ПРЕЗ 532 Г.		БЪЛГ. ХАН (768-777) ГЕРОЙ НА П. СЛАВЕЙКОВ ОТ „РАЛИЦА“				
ПЬЕСА ОТ К. ИЛИЕВ УНГАРСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР				ГЕРОЙ ОТ „ИЗВЪЗЕМНОТО“ ВНУШИТЕЛЕН ВЪНШЕН ВИД		БЪЛГАРСКА ПОП ФОЛК ПЕВИЦА МАРКА НЕМСКИ АВТОМАСЛА			ГРАД В ПОЛША
		ГЕРОИНЯ НА ИВАН ОСТРИКОВ		МАСЛИНЕНО ДЪРВО ЧЕШКИ ТЕЖКО-ТОВАРНИ АВТОМОБИЛИ		ГЕРОЙ НА Й. ИОВКОВ ОТ „АЛБЕНА“ ГЕРОЙ НА БОРОДИН ОТ ЕД. НОИМ. ОПЕРА			
	ЯСТИЕ ОТ МЕСО И СОС ГЕРОИНЯ ОТ АНТОНИЙ И КЛЕОПАТРА	БОЙНА ЛИНИЯ			ГЕРОЙ НА РОСИНИ ГЕРОЙ НА ВЕРГИЛИЙ ОТ „ЕНЕИДА“		МОДЕЛ „ФИАТ“ ГЕРОЙ НА ДЖ. КЛАВЕЛ ОТ „ЦАР ПЛЪХ“		
ХЪЛМ, МОГИЛА	БЪЛГАРСКИ ВЪЗРОЖДЕНЕЦ (1789-1847)		МОДЕЛ ДЖИПОВЕ НА „НИСАН“ АНГЛ. ПИСАТЕЛ - „АМВЪНХОУ“			ТРОПИЧЕСКА ЖАБА МЕДНИ ДУХОВИ МУЗ. ИНСТРУМЕНТИ		НОВЕЛА ОТ ИЛИЯ ВОЛЕН РУСКИ МАТЕМАТИК (1910-1983)	
ЖИТНА КУЛТУРА				ПРИТОК НА ДУНАВ „МОДЕЛ „НИСАН“	БЪЛГАРСКА КОМЕДИЙНА АКТРИСА УЧЕНИЧЕСКА КНИЖКА			МУЗИКАЛЕН ИНТЕРВАЛ ОТ 8 СТЕПЕНИ	РЕКА В БЪЛГАРИЯ
ФРЕНСКА ПАРИЧНА ЕДИНИЦА			ТРАГЕДИЯ ОТ ШЕКСПИР ГЕРОИНЯ НА П. ШЕЛИ ОТ ЕДНОИМЕННА ПОЕМА			БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ (1927-1994) ШВЕЙЦАРСКА ПИСАТЕЛКА (XV-XVI В.)			
	МАРКА МАРГАРИН			ДРЕВНО ИМЕ НА АИТОС МАРКА ЮЖНОКОРЕЙСКИ АВТОМОБИЛИ		ЧАСТ ОТ ОБУВКА АНГЛИЙСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			ЕДИН ОТ МЕСЕЦИТЕ
ИТАЛИАНСКА МАРКА КАФЕ	СУЛТАНСКИ УКАЗ	ОТМЕРЕНОСТ В МУЗИКАТА			МАЛОЛИТ-РАЖЕН СЪСТЕЗАТЕЛЕН АВТОМОБИЛ	ДЕВЕТОСТИ-ШИЕ РУСКИ САМОЛЕТИ		ТЪНКА ПРОЗРАЧНА ТЪКАН ТУРСКО ПОЛИЦЕЙСКО УПРАВЛЕНИЕ	
БРИТАНСКА ПЕВИЦА ОТ АЛБАНСКИ ПРОИЗХОД ТЮРСКО ПЛЕМЕ		ТРОПИЧЕСКА ПАЛМА	ПРЕСОВАНИ ПЛОЧКИ ОТ ВЪГЛИЩЕН ПРАХ РЕКА В ИНДИЯ				МАРКА ЛЕПИЛО ПЛЕМЕНА, РОДСТВЕНИ С ТЕТИТЕ И МИЗИТЕ		
			ТРОПИЧЕСКО ДЪРВО С ПЪЛНА ДЪРВЕСИНА МАЛКОТО НА КОТКА	ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ ЕЛЕКТРОД-НА ЛАМПА С 4 ЕЛЕКТРОДА		ПЕРИОД НА ПАЛЕОЗОЛСКАТА ЕРА ДРЕВЕН МУЗИК. ИНСТРУМЕНТ			
	ГОЛЯМ ВЪРЗОП, БАЛА СОЛ НА АЗОТНАТА КИСЕЛИНА				МАРКА БИРА				
ВИЦ				ЗЕЛЕНЧУКОВО РАСТЕНИЕ ПРЕПИНАТЕЛНИ ЗНАЦИ	ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ - „СИД“ (1606-1684)			ХАРМОНИЯ	ЮЖНО РАСТЕНИЕ С НАРЯЗАНИ ЛИСТА
			ГЕРОИНЯ НА Т. ХАРДИ ОТ ЕДНОИМЕНЕН РОМАН ЧАСТ ОТ ЗАКОН	СЛАВЯНСКО ХОРО ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ		РИСУВАН ОБРАЗ НА СВЕТЕЦ НЕМСКИ ПИСАТЕЛ (1900-1979)		ГЕРОЙ НА МОПАСАН ОТ „ДЯВОЛЪТ“	
МАРКА НЕМСКА ГРАДИНСКА ТЕХНИКА	ДЪЛБОК ДОЛ	ПОСОБИЕ ЗА БОЯДИСВАНЕ	УНГАРСКИ ПОЕТ (1877-1919)		РЕКА ВЪВ ФРАНЦИЯ ЯПОНСКИ ЖЕНИ ГМУРКАЧКИ		ЯПОНСКИ КОПРИНЕН ПОЯС	ГЕРОЙ ОТ „МИГОВЕ ОТ ЖИВОТА“ ПОЛСКИ ФАНТАСТ - „СОЛАРИС“	
СТАРА ИСПАНСКА СРЕБЪРНА МОНЕТА ДОМАШНА МЕБЕЛ				КЪСА ЛИРИЧНА ПОЕМА		ИВИЦА ОТ МЕСТНОСТ С ВОЕННО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ			
					НЕМСКИ САМОЛЕТИ	БЕБЕШКА ЗАЛЪГАЛКА			
АЛКАЛОИД В ЧАЯ			ХУДОЖЕСТВЕН ПРОЕКТИРАНЕ			СТРОИТЕЛЕН МАТЕРИАЛ			

РЕЧНИК: АПИЦ, КАТОН, МТД, МТК, ООЛИТ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: Енциклопедия. Ацетат. Бекет (Самюел). "Ила". Рой. Мери. Бизан. Планка. Неоком. Ба. Трион. Чек. Ино (Бернар). Тире. Ерг. Жаба. Облик. "Маги". "Линукс". Рам. Индила. Сав. Мрежа. Иб. Аналитика. Арама. Калем. Рикота. Инсулт. Лимасол. Вискяр. Рак. Щаб. "НИН". Зокум. Кака. Ботаника. Асенов (Драгомир). Ирра. Омлет. Токарев (Фьодор). Кав. Екран. Роза. Асистент. Абоба. Аден. Мае. Икебана. Ярост. Маи. Ливада. Етюд. Нео. Вино. Инстинкт. Кариес. "Алто". Коала. Топ. Еон. Адаш. Асен. Дом. Октомври. Анкета. Пирот. Нунева (Анелия). Расин (Жан). Бокал. Пило. Аела. Оки. Лапис. Месинг. Варан. Отвесно: Ян Бибиян. Алаброс. Агатопол. Цезар (Гай Юлий). „Далибор“. Ими. "Ромика". Ника. Еминем. Такса. "ВИП". Рап. Кент. Аламана. Ателие. Ооли. Алт. Регал. "Синове". Инсект. Пири (Робърт). Ироним. Ниво. От (Дмитрий). Епилог. Стил. Клетка. Аноним. Елан. Лаик. Заек. Едил. Муле. Адан (Мартин). Живково. "Трабант". Внос. Клан. Атика. Аба. Соаре. Вяра. Бум. "Асус". Нонет. Диван. Чакра. Кмет. Батика. "АЕГ". Хайне (Хайнрих). Серия. "Нора". Юноша. Еко (Умберто). Жанр. Око. Ядка. Нрав. Немо. Брамс (Йохан). Квазар. Тлака. Текила. Аура. Радон. Асесор. Пароними. "Лакме". Есен. Етика. Тимок. Битка. "Венто". Ананин.
--------------------------	---

АБОНАМЕНТ 2026

[illegible]

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв./ 48,57 €

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5% от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Премьера

*„Аз-буки“ с три литературни
срещи в Разград и Варна*

Снимка Крум Стоев

Поредица от литературни събития в Разград и Варна организира Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“ в навечерието на Националния ден на четенето, който тази година се отбелязва на 21 ноември.

С тях „Аз-буки“ продължава мисията си да насърчава любовта към писаното слово и българската книга.

На 20 ноември от 17,30 часа в отдел „Изкуство“ на Регионалната библиотека „Проф. Боян Пенев“ – Разград, ще се състои представянето на новата детска книга с мисия на Издателството – „Вълшебните обувки на Кая“.

Това е първата книга у нас, посветена на състоянието, наречено еквиноварус. Това е вроден или придобит дефект, при който едното или двете стъпала са завъртени навътре и надолу. Смята се за най-честата вродена малформация на стъпалото при новородени – среща се при 1 на всеки 1000 деца. Точно затова „Вълшебните обувки на Кая“ носи послание за приемане на различните деца, учи на доброта и помага на малчуганите да мечтаят и да повярват в чудеса.

На представянето в Разград авторът Диляна Кочева – редактор в „Аз-буки“, ще разкаже повече за вдъхновението си да напише личната си история на майка на дете с еквиноварус, и как смелостта и въображението могат да превърнат всяка трудност в

приказно приключение.

След София, Пловдив и Разград книгата ще бъде представена и във Варна. Премиерата е на 22 ноември (събота) от 10 часа в Радио „Варна“. Специален гост на събитието ще бъде детският ортопед д-р Мирослав Живков, който ще разкаже повече за еквиноваруса и необходимостта от носене на специални обувки за сън, за да се избегне рецидив.

Литературната програма на Издателство „Азбуки“ продължава и с представянето на книгата „ТКЗС в българската литература“ от проф. Антоанета Алипиева. Премиерата ще бъде на 21 ноември (петък) от 18 часа в Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“ във Варна.

Проф. Алипиева е изтъкнат изследовател на новата и най-новата българска литература и в момента е лектор по български език и литература в Белградския университет.

Изданието е илюстрирано от художника Росен Йорданов, чиито творби ще бъдат представени в специална изложба по време на премиерата.

Събитието ще открие директорът на „Аз-буки“ Емил Спахийски, а гостите ще имат възможност да се срещнат лично с авторката и да получат автограф.

И трите събития са с вход свободен.

Очакваме ви!

Откриха най-голямата паяжина

Вероятно най-голямата паяжина в света с площ над 100 кв. м е открита в сярна пещера на границата между Албания и Гърция. Многослойната структура по протежение на стена до входа на пещерата е дом на колония от близо 69 000 паяка *Tegenaria domestica* (познат като домашен паяк) и 42 000 паяка *Prinerigone vagans*. Това е и първият документиран случай на колониялна мрежа и за двата вида.

Мезополисът на паяците е открит от изследователи от Чешкото спелеоложно дружество, които проучват подземния живот в серни пещери през 2022 г. По-късно други учени изследват няколко пъти мястото, за да научат повече за необичайната колония. Чрез ДНК тестове са идентифицирани двата вида паяци, които обикновено живеят по единично. Изследванията са представени в *cn. Subterranean Biology*.

Чрез анализ на стабилни изотопи – често прилаган инструмент за картографиране на хранителни вериги, се установява с какво се хранят паяците в среда без достъп на слънчева светлина и с високи нива на токсичния сероводород. И тук идва поредната изненада – пакообразните не са се хранели с насекоми, долитащи от външната среда. Хранителната верига се захранва от сероокисляващи микроби, които виреят в пещерната система и са храна за малки мушици. Именно те се улавят в мрежата и осигуряват стабилен източник на храна за паяците.

Учените правят и друго ключово откритие – паяците, обитаващи пещерата, са генетично различни от същия

СНИМКА МУЗЕЯ АНТИ

вид, живеещ точно извън нея. Предполагането е, че популацията е била изолирана и се е адаптирала към подземната среда. А комбинацията от тази генетична изолация и източника на храна е довела до това типично самотно живеещите паяци да развият колониално поведение.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА

Българско научно-теоретично и методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ

в година XXX, в киевля 1, 2021

ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-теоретично списание
в година XX, 2012 г. киевля 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ЧУЖДОЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ

Научно-методическо списание
в година XXXIX, 2012 г. киевля 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

45

13 – 19 ноември 2025 г.

Емоционална, терапевтична и психологическа връзка между лекар и пациент

*Откъс от „Оценка на сложността на текстовете в
обучението по български език като втори на студенти
по медицина“*

Теодора Вълва

Медицински университет – Плевен

Настоящата статия се стреми да задълбочи изследванията в областта на изучаването на литература и медицина. Като дял на медицинската хуманитаристика, тя интегрира работа с художествени текстове и учебно съдържание от предклиничните и клиничните дисциплини, отговарящи на философията и принципите на здравната практика и етика. Представеното изследване има за цел не само да привлече изследователски интерес към използването на художествени текстове като дидактически материали при преподаване на български език като чужд на бъдещи медици, но и да акцентира върху по-високата сложност при четене и разбиране на медицинските учебни текстове в сравнение с литературните образци в контекста на пациент-центрираното обучение. Сравнени по трудност с помощта на индекса Gunning Fog са три двойки учебни и художествени текстове със сходен обем, по една и съща тема, подбрани на случаен принцип. За превод на текстовете е използван трансферен език (в практиката на МУ – Плевен, това е английският език). Оценката на използваното езиково ниво за разбиране на писмена информация има практическо приложение при реализацията на комуникативно-рецептивната дейност „четене на специализиран текст на чужд език“. Едновременно с това, в резултат на анализа на получените данни от сравняването по трудност при четене на писмени материали, се аргументира създаването на компилативен вариант за преподаване на специализирано езиково съдържание в регулираната професия медицина, в който са добавени конкретни художествени произведения от български автори.

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

*Списанието се реферира и
индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д.н. Димитър Веселинов
E-mail: dvdimitrov@uni-sofia.bg

Редактор

Д-р Силвия Петрова
E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 3/2025:

ПРИЛОЖНО ЕЗИКОЗНАНИЕ

За употребата на пасивни форми в политическата реч / *Борислав Петров, Биляна Михайлова*

Терминологията в плуването / *Биляна Рангелова*

МЕТОДИКА

Усвояване на ситуативните изрази в турския език в контекста на обучението по турски като чужд език: между прагматиката и културната компетентност / *Харун Бекир*

ЕЗИК И КУЛТУРА

Литература без критики, чете-
не за удоволствие, преподаване
встрани от канона / *Албена Ва-
чева*

За някои предизвикателства на
филмовия превод / *Неда-Мария
Панайотова*

Рефлексия и интеркултурно об-
разование (върху примера на обу-
чението на студенти от Република
Казахстан) / *Виолета Добичина,
Ирина Колева*

ЛИНГВОДИДАКТОЛОГИ-
ЧЕСКА АРХЕОЛОГИЯ

Концепциите за падежа в някои
руски граматика от втората поло-
вина на XVIII век / *Енчо Тилев*

Преводите на д-р Лонг на худо-
жествена литература / *Мария Пи-
лева, Елена Крейчова, Надежда
Сталянова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

За Йордан Радичков – с любов
и преклонение / *Юлиана Стоя-
нова*

За таланта да създаваш форма-
ти за таланти: ново изследване в
една слабо изследвана област на
телевизионното производство /
Илия Кожухаров

Обективна необходимост за прилагането на нов пе-
дагогически модел са динамичните миграционни процеси и
релокация с цел образование и професионална реализация
от други държави към България. В резултат на нарастваща-
та входяща мобилност се задълбочава интернационализа-
цията на медицинското обучение. В тази среда комуникаци-
ята между пациентите и бъдещите лекари – представители
на различни лингвокултурни групи, все повече се насочва
към търсене на интердисциплинарни техники на взаимо-
действие, обогатени с инструменти на хуманитарните нау-
ки. Тези тенденции насочват изследователския интерес към
проучване на тясноспециализирана област в медицинското
образование – български език като втори (чужд), придоби-
ла актуалност в контекста на глобализацията. Изучаването
му като задължителен учебен предмет във висшите меди-
цински училища представлява важен проблем за универ-
ситетската практика. Основната му цел е да подпомогне
формирането на комуникативни умения, необходими за
професионално общуване в българоезична здравна среда
у чуждестранните студенти. Предварителните им нагласи,
че участвайки в англоезична програма по медицина, биха
могли да общуват и извън университета на английски език,
се сблъскват с реалността в клиничната практика, където
ефективното общуване с пациенти и медицински персо-
нал изисква владение на официалния език. Голяма част от
обучаваните споделят, че срещат затруднения в болничната
комуникация поради ситуативната обусловеност на меди-
цинските диалози. По време на упражненията, учебната
практика и стаж студентите често се сблъскват с недоста-
тъчно време, за да активират наличния си лексикален запас.
Това ги кара да се ориентират към употребата на гръко-ла-
тински термини и фрази от високия медицински регистър,
които, макар и професионално точни, са трудни за разбира-
не от пациентите. В резултат на това се появяват бариери
в комуникацията, тъй като пациентите невинаги разбират
сложната терминология, а практикантите често не владеят
езиковите и комуникативните умения на достатъчно високо
ниво, за да адаптират изказванията си към потребителите
на медицински услуги – неспециалисти, по-малко образо-
вани пациенти или лица от маргинализирани и малцинстве-
ни общности. Липсата на умения да използват достъпни си-
ноними, метафори и сравнения, допълнително затруднява
студентите да общуват с пациентите на подходящ езиков
регистър. Анализът на някои емпирични изследвания сочи,
че голяма част от студентите предпочитат да използват своя
първи език в ежедневието, като според тях това значително
влие върху представянето им при овладяването на изуча-
вания език (Oktavia et al. 2024, p. 29).

Многобройни проучвания, а и погледът върху еже-
дневието показват, че използването на високоспециали-
зирана медицинска терминология в клиничния диалог
затруднява разбирането, осмислянето и възприемането
на здравната информация. Доколкото ефективното между-
личностно общуване направлява изграждането на доверие
между лекаря и болния, което, веднъж спечелено,
неминуемо оказва влияние върху качеството на медицин-
ското обслужване, конструктът се очертава като съществен
елемент на клиничната практика. Тази теза е своеобразно

потвърждение на валидността на теории като тази, че в медицината именно от общуването започва лечението (Tacheva 2014, p. 18). Може да се заключи, че затруднената комуникация, опосредствана от поведенческите особености, емоционалните и физическите страдания, образователния ценз и езиковия регистър на пациентите, оказва значително влияние върху хода и ефективността на диагностично-лечебния процес.

Важно е да се подчертае, че общуването в здравеопазването се извършва чрез различни по вид устни и писмени текстове, които не само носят важна информация чрез комуникация на нейния смисъл и значение, но нерядко водят и до правни и етични последици. От една страна, за тяхното коректно и вярно възприемане, разбиране, интерпретиране и последващо създаване на оригинални текстове – адекватни на съответната езикова, културна или медицинска ситуация, студентите трябва да изградят рецептивни и продуктивни комуникативни умения за ефективно речево взаимодействие на български език с пациентите, носители на езика. От друга страна, бъдещите medici трябва да усвоят компетентности да работят с текстовете във връзка с изграждане на професионална компетентност (подбор и комбиниране на лексикални единици, адекватното им използване в медицинския диалог). Установяването на емпатична връзка с болния за постигане на положителен терапевтичен ефект в края на лечението може да се постигне тогава, когато специфичните, различаващи се едно от друго езикови, ментални и културни нива на участниците в общуването, се срещнат. За да се осъществи такава „среща“, е важно и двете страни в акта на комуникация да владеят един и същ език, както и онези негови структури и модели, отразяващи културните феномени на всяка една страна (Ilieva 2016, p. 3).

Анализиран през призмата на лингводидактологията, чуждият език съчетава в себе си и концептуалната, и научната, и езиковата картина на света, „открива нов „прозорец към света“ ... защото рисува нова картина на заобикалящата ни действителност и е носител на самобитна култура“ (Veselinov 2019, p. 8; Veselinov 2025, pp. 7 – 8). Според авторитетни днес концепции „всеки речеви изказ съдържа позоваване на реалност, която за съжаление не е експлицитно унилатерално езиково кодирана. Даден изказ може да бъде възприет буквално, широко контекстуално или направо преносно, тъй като конструирането му от говорещия няма реалния потенциал да предопредели максимално точно визираната интерпретация“ (Veselinov & Yordanova 2019, p. 93). От гледна точка на постигането на комуникативно-терапевтичните цели в здравния диалог това означава медикът да създава достъпни и разбираеми устни текстове/изказвания, да използва ясен език при съобщаването на диагнозата или назначаването на лечение, да подбира общоупотребима лексика, да замества специализираната терминология с описателни синоними и образни сравнения, да включва в изложението си изрази на хуманност и емпатия към болния, особено докато осъществява медицински дейности или назначава клинични процедури. Ето защо при изграждането на професионалната комуникативна компетентност следва да се постави акцент върху мястото и ролята на текста като средство за усвояване на функцията на различните езикови единици и категории, както и като източник за овладяване на комуникативни и социокултурни компетентности.

В своята многоизмеримост на приложение текстът, „като обяснително средство и учебен модел в урочните статии, като нагледно средство за езикови употреби, като прагматико-приложна парадигма, като оценъчна перспектива и т.н., има ключова роля както за развитие на компетентността общуване на български език, така и за формиране на други ключови компетентности (Georgieva 2021, p. 76). Съвременните медицински текстове – амбулаторни листове, анамнеза, история на заболяването, диагноза и др., се третират от медицинската хуманитаристика като литературен жанр, а не просто като описание на фактическото състояние на пациента (Charon 1989, pp. 137 – 152). В теоретико-приложен аспект тази теза кореспондира с актуалната идея за включване на художествени текстове от класическата и от съвременната българска литература в обучението по специализиран език. На базата на съществуващите теоретични постановки може да се обобщи, че преподаването на медицина и литература се различава по три основни фактора: по предмета и обхвата си; по методите и подходите; по това, че към знанията и методите на научните дисциплини, традиционно използвани за диагностика, лечение и профилактика на заболяванията и нараняванията, медицината добавя етико-деонтологичните правила – морални ценности и норми, които са не само специфични за професията, но и стоят над приетите закони в обществото. От своя страна, произведенията на литературната словесност добавят художествената интерпретация и трактовка на болестта, страданието, смъртта, скръбта – теми, разглеждани често в литературата. Анализирано в този контекст, взаимодействието с художествените творби „премахва бариери, които продължават да съществуват в наследените системи, които са създадени с по-тясно разбиране за това, кой може да се впише в тях. То преконфигурира образователните и социалните структури, за да приветства разнообразието (например способности, култура, етническа принадлежност)“ (Marcheva-Yoshovska 2021, p. 23).

В контекста на разглеждания проблем, оценката на четивността на текстовете, използвани като основно средство за реализиране на обучителни и диагностични дейности, дава информация за нивото на трудност при възприемането и извличането на смислите от тях. От трите известни формули за измерване на четимост на текст – SMOG, Gunning Fog, Flesh-Kincaid, прилагани в медицината и фармацията за оценка на трудността на писмените текстове, най-често използваният в съвременната медицинска лингвистика е индексът на Gunning Fog (FOG индекс). Индексът на Gunning Fog се използва като количествен подход, който позволява метрифициране на текстовата разбираемост. Показателят „четивност“ се отнася до характеристиките на текста, които определят неговата разбираемост и достъпност. Според някои западни изследователи четивността основно се свързва с лекотата и яснотата на представяне на информацията (Klare 1963; Laughlin 1969; Hargis et al. 1998).

Относно боравенето с параметъра „четивност на текста“ е редно да се съобрази, че на метрифицирането на текстовата разбираемост не бива да се гледа механично. То няма как да обхване абстрактното мислене на човека и поради това невинаги е възможно да се открие или измери качествено съдържание, с което се пише един текст, така че той да използва пълноценно „психологическите и менталните специфики на личността“ и да се използва за обучение или за емоционално въздействие (Atanasov 2024). В медицинските текстове за чуждоезиково обучение се съобразяват и двата фактора, и то със замисъла да се постигне високо успешна способност за пълноценна комуникация с колеги (за които се предполага, че са интелигентни и високообразовани) и с пациенти (които са разнообразни по интелигентност и образование). Това е известно затруднение и при създаването на текстовете за обучение, и при анализирането им.

Таблица 1 представя резултатите от извършения анализ.

Таблица 1. Резултати и анализ

	Текст	Резултати и анализ
1а	Настинка. Грипът е една от най-заразните болести. Причинителите му са А, В или С вируси. ... Пациентите с тежка форма на грип се лекуват в болница. <i>(Източник: Български език за чуждестранни студенти по медицина. Четвърта част. Урок 17: В кабинета на лекаря по вътрешни болести. Плевен, 2020)</i>	FOG индексът е: 14,74 (15) Брой на думите: 118 Брой изречения: 9 Брой на думите от 3+ срички: 28 Студент в 4-ти курс, 7-и семестър. Доста труден език, разбираем от студенти. Допълнителни коментари: – текстът трябва да се разглежда като трудно разбираем от средностатистическия чуждестранен студент по медицина; – най-трудните за разбиране части са отбелязани в курсив.
1б	Пример от педиатричен. Ще започнем с противотемпературни лекарства, които ще облекчат детето, но Ви препоръчвам да ги използвате само когато Ники има много висока температура. То ще помогне на Ники да се справи с болестта заедно с комбинираните витамини. <i>(Източник: Тачева, В. 2014. Комуникативни умения в медицинската практика. С. 74. Варна: СТЕНО)</i>	FOG индексът е: 11,39 (11) Брой на думите: 143 Брой изречения: 9 Брой на думите от 3+ срички: 18 Ученик във II гимназиален етап. Лесен език, разбираем от гимназисти.

2а	Съвети за природосъобразен живот. А те изискват от нас разумни усилия, които трябва да бъдат насочени за култивиране на добри и благородни мисли и за приобщаване към здрав, разумен хранителен режим. Освен това да се приближим до природата и да я обикнем – изворът на здравето, благодатното влияние на слънчевите лъчи и чистия въздух, чистотата (морална и физическа) и духовната бодрост, които трябва да станат навик на всекидневния ни живот, за да станем хора калени и здрави. Да живеем по повеленията на природните закони, ще рече, на първо място, да не страним от природата, от нейните благотворни и жителни сили, като се радваме на простора и даваме достъп на въздуха и слънцето. (Източник: В. Тачева. 2000. Български език за медицински цели. С. 32. Варна: СТЕНО)	FOG индексът е: 15,52 (15) Брой на думите: 241 Брой изречения: 9 Брой на думите от 3+ срички: 29 Студент в 4-ти курс, 7-и семестър. Средно труден език, разбираем от студенти. Допълнителни коментари: – текстът трябва да се разглежда като трудно разбираем от средностатистическия чуждестранен студент по медицина; – най-трудните за разбиране части са отбелязани в болд.
2б	„Захвърлен в природата“ (I). Съветите на д-р Монардес за здравословен живот. Лягай си рано... Спиртни напитки – само през зимата, 75 гр. максимум. (Източник: Русков, М. 2012. Захвърлен в природата (второ издание). София: Жанет – 45)	FOG индексът е: 6,94 (7) Брой на думите: 229 Брой изречения: 23 Брой на думите от 3+ срички: 23 Ученик в прогимназиален етап. Лесен език, разбираем от ученици в 7. клас.

3а	Орган на слуха и равновесието. Органът на слуха и равновесието – organum vestibulocochleare. Тук чрез тъпанчевата мембрана звуковите вълни предизвикват съответни вибрации на тъпанчевата мембрана, които се предават на подвижно свързаните слухови костици – чукче, наковалня и стреме. Вътрешното ухо – auris interna, се помещава в костния лабиринт на скалистата част на слепоочната кост и се състои от слухова и равновесна част. Слуховата част е представена от охлюва, в който се намират невроепителни слуховосетивни клетки и звукопроводящи течности – перилимфа и ендолимфа, които възприемат вибрациите на слуховите костици и ги предават на слуховосетивните клетки. В определени места на торбичките и каналите се разполагат невроепителни статосетивни клетки, които се дразнят от движенията на ендолимфата във връзка с промените в положението на главата. (Източник: В. Тачева. 2000. Български език за медицински цели. с. 92. Варна: СТЕНО)	FOG индексът е: 17,93 (18) Брой на думите: 250 Брой изречения: 12 Брой на думите от 3+ срички: 60 Студент в 6-и курс, 12-и семестър. Доста труден език, разбираем от студенти магистри. Допълнителни коментари: – много сложен и професионален текст, чието разбиране изисква специализирани езикови знания; – най-трудните за разбиране части са отбелязани в болд.
3б	Осмата нощ. Деветнайсет години по-късно, загубвайки напълно слуха си с едното ухо и частично, но прогресивно с другото, осъзнах с каква жестока лекота съм предпочел някога глухотата. И така, избирайки някога глухотата, в продължение на много години се опитвах да поправа непоправимото, да се освободя от нея. ... Така отдадох тялото си на дълги процедури с постоянно сменящи се, все по-силно действащи и съответно по-силно отчайващи след това лекарства. Приемах ги по-скоро като редица от имена. Там в началото на ципестия лабиринт лежеше като Минотавър един Охлюв (cochlea), който също трябваше да се премине, без да се убива, за да се стигне най-сетне до Кортиевия орган, подслонил мъртвите слухови клетки. (Източник: Господинов, Г. (2013). Осмата нощ. София: Жанет 45)	FOG индексът е: 15,21 (15) Брой на думите: 249 Брой изречения: 12 Брой на думите от 3+ срички: 45 Студент в 4-ти курс, 7-и семестър. Средно труден език, разбираем от студенти. Допълнителни коментари: – текстът трябва да се разглежда като трудно разбираем от средностатистическия чуждестранен студент по медицина; – най-трудните за разбиране части са отбелязани в болд.

Върху основата на постигнатите резултати могат да се направят следните изводи.

– Текстовете се различават според предназначението си. С изключение на последния текст е оправдано да се обобща, че езикът в учебниците е с по-висок FOG Index. Обяснимите причини са поне две: 1) авторите обикновено са университетски преподаватели и са привикнали да поддържат висок стил на изразяване пред студентите си; 2) разчита се, че студентите също придобиват този висок стил на изразяване. Що се отнася до последния текст, той е литературен, но е с високо философско съдържание и е адресиран към по-високо образована аудитория.

– Стойностите на индекса FOG за използвания език във всяка от двойките текстове трябва да се разглеждат като относително високи поради използването на език за трансфер. Според стандартите за оценка на сложността на писмените текстове в оценяваните двойки тя варира от нива, разбираеми от учениците в прогимназията (6,94), до такива, които се разбират от студенти, магистри по медицина (17,93).

– Според общоприетите стандарти нормалните стойности на показателя за разбираемост са в границите от 7/8 до 10. Оценките на трудността на текстовете чрез инструмента показват, че в два от случаите получените цифри за художествените текстове са по-малки от 12, което означава, че те могат да се прочетат с лекота и да се разберат от читател, завършил гимназиалната степен на образование. В третия случай разликата е също в порядъка на почти 3 пункта в полза на разбираемостта на художествения текст.

– Като се има предвид, че нивото на образование на студентите при постъпването им в университета е гимназиално, то езикът, използван в учебните текстове по медицински български език – поне в тези, които се сравняват – изглежда труден за възприемане, осмисляне и последващо разбиране. Освен това получените резултати за езика, използван в тях, дават основание да се заключи, че той съдържа специализирани термини, непозната лексика (защото студентите са от първите курсове и още не са запознати с нея), дълги изречения (това не изглежда проблем, защото е трудно да се определи кой е по-определящият фактор в Gunning Fog – интелигентността или образоваността. Предполага се, че в университетите постъпва най-интелигентната част от обществото). Като основен източник на информация, тези текстове се възприемат по-трудно от студентите.

– Езикът, използван в учебните материали, включва медицински термини, без които не може да се разбере лесно представената тема. Фокусът е върху специфичната лексика от предклиниката и клиниката, която е трудноразбираема поради недостатъчно богатия терминологичен фонд, с който си служат студентите.

– Гръко-латинските термини са ценен инструмент, който подпомага студентите при четенето поради тяхната универсалност и широка приложимост в различните езици и култури, но се считат за трудноразбираеми от пациентите и употребата им в медицинския диалог не е препоръчителна.

– В тази посока се извеждат и аргументират теоретико-приложните аспекти на използването на художествени текстове в обучението по български език на студенти по медицина. Тези текстове имат приемливи стойности на разбираемост, позволяват по-лесно усвояване на медицинския жаргон, което ги прави ценен инструмент в обучителните процедури.

– Резултатите от това изследване обуславят възможността за включване на художествени текстове в съдържанието на учебната дисциплина „Български език“ за чуждестранни студенти по медицина.

Пълния текст четете в „Чуждоезиково обучение“, кн. 3

Умножение на многоцифрено с едноцифрено число

*Откъс от „Изучаване на действието умножение
на естествени числа с едноцифрено число –
анализ на актуалното състояние в учебните комплекти
по математика за четвърти клас“*

Асист. Антония Добрева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Увод

Образователната реформа, която протича през последните години, има за цел да хармонизира българските образователни стандарти с европейските. Учебните програми служат като рамка за определяне на целите на обучението, учебното съдържание и учебните резултати за даден общообразователен предмет в рамките на конкретен клас. Този процес цели да осигури на учениците адекватно и конкурентоспособно образование в световен мащаб.

Всяка тема от учебната програма включва определени очаквани резултати и понятия от различни области на компетентност, като основният акцент е поставен върху аритметичните познания. Тези очаквани резултати от обучението се състоят главно от знания, свързани с понятия, подходящи за предмета и съобразени с възможностите на обучаемите. Методическите решения, представени в учебната програма по математика за 4. клас, подчертават използването на технология за извършване на аритметични операции, като умножение и деление на многоцифрени числа с едноцифрени числа. Това подчертава важността на осигуряването на среда за обучение, която е в съответствие със специфичните нужди на учениците.

2. Метод

Настоящата публикация има за цел да се представят теоретичните постановки, които изграждат основите на методиката за изучаване на темата „Умножение на многоцифрено число с едноцифрено число“ и реализирането ѝ в актуалните към момента учебни комплекти по математика за 4. клас за началния етап на образование.

„Умножението на многоцифрено с едноцифрено число се изяснява чрез алгоритмите за писмено смятане и вари-

Заглавието е на редакцията

www.pedagogia.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д-р Румяна Пейчева-
Форсайт

E-mail: r.peytcheva@fp.uni-sofia.bg

Редактор

Любомира Христова

E-mail: pedagogia@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 5/2025:

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Под повърхността: социално-педагогически анализ на особеностите на култура на бедността при млади хора в ситуация на относителна бедност / *Силвия Върбанова, Мария Петкова*

Competence for Social Pedagogical Practice: What Do Students Tell Us? / *Maya Tcholakova, Marina Pironkova, Aleksandar Ranev, Yana Staneva*

“Learning through Research” as a Strategic Direction of Modernization of Higher Education / *Tetiana Franchuk, Lesia Ruda, Svitlana Myronova*

Multimodal Communication in Physical Education Classes / *Cristiana Lucretia Pop, Cristina Filip*

Прилагане на компетентностния подход и междупредметни връзки в урок по извънкласно четене за жанра легенда / *Анна Георгиева*

Образователни аспекти на музикалнопедагогическия подход „Орф-Шулверк“: приложение на модел за обучение на студенти – бъдещи учители / *Мариан Ангелов*

Parental Control and Use of the Internet among Elementary School Students / *Marina Matejević, Nedeljko Milanović*

STEAM компетенции при учениците от начален етап / *Илона Суличка*

Интеграцията на STEM обучение и образователната стая на задачите в началния образователен етап – предпоставка за иновативно и ангажиращо учене / *Мария Алексиева, Ирина Мишкова*

Изучаване на действието умножение на естествени числа с едноцифрено число – анализ на актуалното състояние в учебните комплекти по математика за четвърти клас / *Антония Добрева*

антите за устно смятане“ (Angelova 2019, p. 36).

Ще бъде представен опит за разграничение на писменото от устното смятане при умножението на многоцифрено с едноцифрено число.

Писменото умножение се осъществява при стриктно спазване на следния алгоритъм: едноцифреният множител се умножава последователно с единиците, десетиците, стотиците, хилядите, десетохилядите, стохилядите и т.н. на многоцифреното число.

Устното умножение започва от най-високия ред на числата, като съществува вариативност при пресмятанятията.

Алгоритмите за смятане трябва да се изучават в определена система. Изучаването на алгоритмите за писмено и устно умножение на многоцифрено с едноцифрено число се реализира в следната логическа последователност.

1. Умножение на числа от вида 3000 . 2; 3 000 000 . 2 и 500 . 3; 5000 . 3; 5 000 000 . 3.

2. Умножение на многоцифрено с едноцифрено число без преминаване. Например 2431 . 2.

3. Умножение на многоцифрено с едноцифрено число с едно преминаване. Например: 2834 . 2.

4. Умножение на многоцифрено с едноцифрено число с две преминавания в несъседни редове. Например: 1837 . 2.

5. Умножение на многоцифрено с едноцифрено число с две преминавания в съседни редове. Например: 1854 . 2.

6. Умножение на многоцифрено с едноцифрено число с повече от две преминавания. Например: 1768 . 3.

Подходът за подреждане и изучаване на случаите на умножение на многоцифрени с едноцифрени числа по този начин е логически обоснован. Той систематично извежда всички алгоритми за смятане и ги организира въз основа на тяхната сложност. Същата подредба на случаите от умножение на многоцифрено с едноцифрено число може да се открие и в методическото ръководство на Р. Кожухарова и др. (Kozhuharova et al. 2009).

Първият случай се основава на десетичната структура на многоцифреното число и използва устни начини за умножение. Когато се въвеждат алгоритмите за следващите случаи, се прилага разпределителното свойство на умножението спрямо събирането.

При извеждането на устните похвати за умножение на числа от вида 3000 . 2; 3 000 000 . 2 се извършват и използват преходите:

число $\leftrightarrow$ брой хиляди, например $3000 = 3 \text{ хил.}, 6 \text{ хил.} = 6000$;

число $\leftrightarrow$ брой милиони, например $3\,000\,000 = 3 \text{ млн.}, 6 \text{ млн.} = 6\,000\,000$.

Пресмятането се свежда до таблично умножение.

Например:

$3000 . 2 = 3 \text{ хил.} . 2 = 6 \text{ хил.} = 6000$;

$3\,000\,000 . 2 = 3 \text{ млн.} . 2 = 6 \text{ млн.} = 6\,000\,000$.

Произведенията от вида $500 . 3$; $5000 . 3$; $5\,000\,000 . 3$ се изясняват чрез извършване на преходи като посочените и се прилага таблично умножение.

Например:

$500 . 3 = 5 \text{ стот.} . 3 = 15 \text{ стот.} = 1500$;

$5000 . 3 = 5 \text{ хил.} . 3 = 15 \text{ хил.} = 15\,000$;

$$5\,000\,000 \cdot 3 = 5 \text{ млн.} \cdot 3 = 15 \text{ млн.} = 15\,000\,000.$$

Методиката на изучаване на останалите алгоритми се базира и на двата похвата – устен и писмен.

При устния похват многоцифреният множител се представя като сбор от редните си единици и се прилага разпределителното свойство на умножението относно събирането.

Писменият похват се изяснява с помощта на таблицата за редовете, в която е записан многоцифреният множител, като се подчертава десетичният му състав. Знакът за умножение и едноцифреният множител са записани отдясно на таблицата. Формулира се алгоритъмът за писмено умножение на числа от разглеждания вид, като накрая се представят записите на действието без таблицата.

Анализирайки одобрените от МОН учебни комплекти по математика за четвърти клас при изучаването на умножението на многоцифрено с едноцифрено число без преминаване (например $2431 \cdot 2$), се наблюдават разнообразни подходи към обучението.

Методиката на изучаване на този случай е следната.

Многоцифреният множител се представя като сбор от редните си единици и се прилага разпределителното свойство на умножението относно събирането:

$$2431 \cdot 2 = (2 \text{ хил.} + 4 \text{ стот.} + 3 \text{ дес.} + 1 \text{ ед.}) \cdot 2 \\ = 4 \text{ хил.} + 8 \text{ стот.} + 6 \text{ дес.} + 2 \text{ ед.} = 4862.$$

Алгоритъмът за писмено смятане се изяснява с помощта на таблицата за редовете, в която е записан многоцифреният множител, като се подчертава десетичният му състав. Знакът за умножение и едноцифреният множител са записани отдясно на таблицата.

Хил.	Сот.	Дес.	Ед.	
2	4	3	1	$\cdot 2$
4	8	6	2	

Алгоритъмът за писмено умножение на числа от разглеждания вид е следният ($2431 \cdot 2$).

Умножаваме едноцифрения множител с единиците на многоцифрения множител: $2 \cdot 1 \text{ ед.} = 2 \text{ ед.}$ Пишем 2 ед. в резултата.

Умножаваме едноцифрения множител с десетиците на многоцифрения множител: $2 \cdot 3 \text{ дес.} = 6 \text{ дес.}$ Пишем 6 дес. в резултата.

Умножаваме едноцифрения множител със стотиците на многоцифрения множител: $2 \cdot 4 \text{ стот.} = 8 \text{ стот.}$ Пишем 8 стот. в резултата.

Умножаваме едноцифрения множител с хилядите на многоцифрения множител: $2 \cdot 2 \text{ хил.} = 4 \text{ хил.}$ Пишем 4 хил. в резултата.

$$\text{Получаваме } 4 \text{ хил.} + 8 \text{ стот.} + 6 \text{ дес.} + 2 \text{ ед.} = 4862.$$

Накрая се представят записите на действието без таблица.

$$\begin{array}{r} 2431 \cdot 2 \\ \hline 4862 \end{array} \quad \text{или} \quad 2431 \cdot 2 = 4862$$

Такива случаи са представени във всичките одобрени от МОН седем учебни комплекта за задължителна подготовка по математика за четвърти клас: този на издателство „Архимед“ с автори Р. Алашка, П. Паскалев и А. Аврамова (Alashka et al. 2019), на ИК „Рива“ с автори Л. Алексиева и М. Кирилова (Aleksieva & Kirilova 2019), на издателство „Просвета плюс“ с автори В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019), на издателство „Булвест 2000“ с автори М. Богданова и М. Темникова, В. Иванова (Bogdanova et al. 2019), на ИК „Анубис“ с автори Т. Витанов, Г. Кирова, З. Шаркова, И. Пушкаркова, Д. Парушева (Vitanov et al. 2019), на издателство „Просвета“ с автори Ю. Гарчева и А. Манова (Garcheva & Manova 2019), на издателство „Бит и техника“ с автори Д. Капитанова, М. Ваникова-Рухова, Д. Стоянова, Д. Димитрова, И. Димитрова, В. Дамаскова, Ц. Лазарова (Kapitanova et al. 2019). В учебника на Р. Алашка и др. (Alashka et al. 2019, р. 7) и в този на В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019, р. 78) най-напред се изяснява устният похват за смятане, като многоцифреният множител се представя като сбор от редните си единици и се използва разпределителното свойство, при писмения похват се използва таблицата за редовете, представя се ясно оформен алгоритъм за извършване на действието умножение.

При изясняване на алгоритъма за извършване на умножението в учебника на Л. Алексиева и М. Кирилова (Aleksieva & Kirilova 2019, p. 57) и в учебника на Д. Капитанова и др. (Kapitanova et al. 2019, p. 7) се използва таблицата за редовете, но не е представен алгоритъмът за извършване на действието. Липсва изясняване на похвата за устно смятане.

В учебника на М. Богданова и др. (Bogdanova et al. 2019, p. 65) присъства алгоритъм за устно смятане, както и алгоритъм за писмено смятане. Не се открива табличен вид.

Авторите на учебника по математика за 4. клас Л. Витанов и др. (Vitanov et al. 2019, p. 77) изясняват най-напред устния похват за смятане, за писмен похват използват номерационна таблица за редовете, но не се намира ясно дефиниран алгоритъм за писмено смятане.

В учебника по математика за 4. клас на Ю. Гарчева и А. Манова (Garcheva & Manova 2019, p. 62) не се оформя алгоритъм за писмено извършване на умножението на многоцифрено с едноцифрено число, учениците се насочват към прилагане на съответния алгоритъм за умножение с числата до 1000.

Анализирането на актуалните учебници по математика за четвърти клас при изучаването на умножение на многоцифрено с едноцифрено число с едно преминаване (например $2834 \cdot 2$) се наблюдава подобна на предходния случай ситуация.

Методиката на изучаване на този случай, както и на следващите е аналогична на тази от предходния случай ($2431 \cdot 2$).

Такива случаи отново са представени във всички от одобрените от МОН седем учебни комплекта за задължителна подготовка.

Авторите на учебния комплект по математика за 4. клас на издателство „Архимед“ Р. Алашка и др. (Alashka et al. 2019, p. 9) и тези на издателство „Просвета плюс“ – В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019, p. 80), най-напред предлагат устен похват за изясняване начина на пресмятане. При извеждане на алгоритъма за писмено смятане се използва таблицата за редовете и се оформят последователните му стъпки.

В учебния комплект по математика за 4. клас на ИК „Рива“ на Л. Алексиева и М. Кирилова (Aleksieva & Kirilova 2019, p. 59), този на ИК „Анубис“ с автори Л. Витанов и др. (Vitanov et al. 2019, p. 79) и този на издателство „Просвета“ с автори Ю. Гарчева и А. Манова (Garcheva & Manova 2019, p. 64) не се представя устен похват за смятане. При разкриване на писмения алгоритъм за извършване на действието умножение се използва таблицата за редовете, но не присъства подробен запис на алгоритъма.

Авторите на учебния комплект по математика за 4. клас на издателство „Бит и техника“ Д. Капитанова и др. (Kapitanova et al. 2019, p. 9) изясняват устния похват за извършване на умножението. За разкриване на алгоритъма за писмено смятане използват таблицата за редовете, но не е представен запис на алгоритъма.

Учебниците по математика за 4. клас, в които се представя алгоритъмът за умножение на многоцифрено с едноцифрено число с две преминавания в несъседни редове (например: $1837 \cdot 2$) са тези на ИК „Рива“ (Aleksieva & Kirilova 2019), на издателство „Просвета плюс“ (Angelova & Koleva 2019) и на издателство „Просвета“ (Garcheva & Manova 2019).

В учебния комплект по математика за 4. клас на В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019, p. 82) са разработени както устният, така и писменият алгоритъм за изясняване на умножението на числа от разглеждания вид.

В учебния комплект по математика за 4. клас на Л. Алексиева и М. Кирилова (Aleksieva & Kirilova 2019, p. 61) и в този на Ю. Гарчева и А. Манова (Garcheva & Manova 2019, p. 66) не е изяснен устен похват за извършване на умножението. При разкриване на алгоритъма за писмено смятане се използва само табличен вид, не се прави опит за подробно разписване на алгоритъм.

В учебния комплект по математика за 4. клас на Р. Алашка и др. (Alashka et al. 2019), М. Богданова (Bogdanova et al. 2019), Л. Витанов и др. (Vitanov et al. 2019) и Д. Капитанова и др. (Kapitanova et al. 2019) не е предвидено изучаване на случая от разглеждания вид.

Учебниците, които представят алгоритъм за умножение на многоцифрено с едноцифрено число с две преминавания в съседни редове (например: $1854 \cdot 2$), са тези с автори Л. Алашка и др. (Alashka et al. 2019), В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019), Л. Витанов и др. (Vitanov et al. 2019) и Д. Капитанова и др. (Kapitanova et al. 2019).

Авторите на учебника по математика за 4. клас Р. Алашка и др. (Alashka et al. 2019, p. 11) разглеждат устен похват, при писмения се използва таблицата за редовете, но не се открива формулиран алгоритъм за писмено смятане.

В учебника по математика за 4. клас с автори В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019, p. 84) освен устен и писмен похват е формулиран и подробен алгоритъм за извършване на

умножението.

В учебника по математика за 4. клас с автори Т. Витанов и др. (Vitanov et al. 2019, p. 81) и този с автори Д. Капитанова и др. (Kapitanova et al. 2019, p. 14) не се открива начин за изясняване на устното смятане. При разкриване на алгоритъма за писмено смятане се използва само табличен вид, не се прави опит за подробно разписване на алгоритъм.

В учебника по математика за 4. клас с автори Л. Алексиева и М. Кирилова (Aleksieva & Kirilova 2019), в този с автори М. Богданова и др. (Bogdanova et al. 2019) и този с автори Ю. Гарчева и А. Манова (Garcheva & Manova 2019) не е предвидено изучаване на случая от разглеждания вид.

При анализиране на учебниците по математика за четвърти клас, одобрени от МОН, при изучаването на умножение на многоцифрено с едноцифрено число с повече от две преминавания (например: $1768 \cdot 3$) се наблюдава следната ситуация.

В учебника по математика за 4. клас с автори Л. Алексиева и М. Кирилова (Aleksieva & Kirilova 2019, p. 63), в този с автори Т. Витанов и др. (Vitanov et al. 2019, p. 83), в този с автори Ю. Гарчева и А. Манова (Garcheva & Manova 2019, p. 68) и в този с автори Д. Капитанова и др. (Kapitanova et al. 2019, p. 17) не се открива изясняване на устен похват за извършване на действието умножение от разглеждания вид. Алгоритъмът за писмено смятане е представен с помощта на таблицата за редовете, но няма подробно формулиран алгоритъм.

Авторите на учебника по математика за 4. клас В. Ангелова и Ж. Колева (Angelova & Koleva 2019, p. 86) разработват устен и писмен похват за смятане, представят и подробен алгоритъм за извършване на умножението на числа от посочения случай.

В учебника по математика за 4. клас с автори Р. Алашка и др. (Alashka et al. 2019) и в учебника по математика за 4. клас с автори М. Богданова и др. (Bogdanova et al. 2019) не се откриват методически насоки за умножение на числа от разглеждания вид.

Заключение

Анализът на одобрените от МОН учебници по математика за 4. клас показва, че те предлагат структуриран и многостранен подход към обучението по математика, особено по отношение на умножението на многоцифрени числа с едноцифрено число. Разнообразието от методи, примери и задачи улеснява разбирането на материала от страна на учениците и стимулира развитието на техните аналитични и проблемно ориентирани умения.

Важно е да се отбележи, че би било полезно в учебниците по математика за 4. клас да се добави запис на алгоритъма за извършване на действието умножение. Това ще осигури на учениците ясна представа за стъпките, които трябва да предприемат, и ще им даде възможност да практикуват самостоятелно.

Също така е важно да не се пропуска изучаването на устния вариант за смятане. Устният вариант е не само важен за развитието на математическите умения, но и позволява на учениците да извършват бързи и лесни изчисления.

Включването на тези два елемента ще направи учебните материали по-пълни и по-ефективни.

Пълния текст четете в „Педагогика“, кн. 5

Химията – разказвач на историята на една държава

Откъс от „Металът на времето“

Национален ученически конкурс „Празник на химията“ 2025

Категория „Есе“, възрастова група 8. – 10. клас

Християна Христова, 9. клас

Ръководител: Мария Стойнова

Средно училище „Васил Левски“ – Севлиево

Възможно ли е един къс мед, сребро или злато да се превърне в символ на една държава? От векове металите разказват истории – не с думи, а чрез своя състав, издръжливост и свойства. Парите не са само разменно средство, което ни служи всеки ден. Те са носители на икономическа стабилност и политическа независимост. Още с първите си монети Княжество България използва силата на химията, за да създаде валута, която да бъде устойчива, надеждна и разпознаваема (Bozhkov & Peykov, 1986). Но всъщност как една малка метална монета може да разкаже историята на цяла държава?

Монетите не са просто парчета метал – те са резултат от сложни химични процеси, които определят техния състав, издръжливост и реакция с околната среда. Още през 1880 г., когато България официално въвежда лева като национална парична единица, изборът на метали изобщо не е случаен. Медта, среброто и златото, освен че са скъпоценни ресурси, притежават и специфични свойства. В Княжество България, където изграждането на финансова система е било ключов приоритет след Освобождението, химичните познания са били от съществено значение за създаването на стабилна парична единица¹.

Първите български монети – 2, 5 и 10 стотинки, са отсечени в Бирмингам, Англия, и в Русия през 1881 – 1882 г. Основният метал в монетосеченето – медта, е ценен заради своята пластичност и достъпност, но притежава един недостатък – окислява се. Влагата и въглеродният диоксид във въздуха реагират с медта и образуват зеленикавия меден карбонат ($\text{Cu}_2\text{CO}_3(\text{OH})_2$) – медна патина, която променя външния вид на монетите и ги предпазва от корозия. От друга страна, сребърните монети, макар и по-устойчиви, също не са вечни – сероводородът във въздуха ги потъмнява, образувайки сребърен сулфид (Ag_2S), който постепенно ги покрива с черен слой

Заглавието е на редакцията

*Списание е представено
в MIAR; CEEOL; EBSCOhost;
Google Scholar; PИИЦ*

Главен редактор

Проф. д-р Боян Кулов

E-mail: bkoulov@gmail.com

Редактор

Д-р Савина Кирилова

E-mail: science@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Обучение
по природни науки
и върхови технологии“,
кн. 3/2025:**

Олимпиади, състезания, конкурси по природни науки

Празник на химията / Александра Камушева, Златина Златанова

**КАТЕГОРИЯ „ЕСЕ“
ВЪЗРАСТОВА ГРУПА 5. – 7.
КЛАС**

Фаталният / Гинчо Гичев

Химията на банкнотите и монетите – напредъкът на науката / Джемал Камберов

Химия на банкнотите и монетите от времето на нашите пра-
прародители до днес / Ибрахим Мисанков

ВЪЗРАСТОВА ГРУПА 8. – 10.
КЛАС

Химия на медовината / Габри-
ела Иванова

Химия на банкнотите и моне-
тите / Ивайло Борисов

Алуминий – „щастливият“ 13-и
елемент / Мария Кирилова

Металът на времето / Христи-
ана Христова

ВЪЗРАСТОВА ГРУПА 11. – 12.
КЛАС

Сладка ли е френската лучена
супа? / Желя Петрова

Категория „Постер“
ВЪЗРАСТОВА ГРУПА 5. – 7.
КЛАС

Алуминият – лекият „здраве-
нияк“ в автомобилостроенето /
Миа Бъзовска

Парите – история и необходи-
мост / Мария Александрова

Химия на хартиените банкно-
ти – американският долар / Йоан
Хашъмов

ВЪЗРАСТОВА ГРУПА 8. – 10.
КЛАС

Алуминият – от отпадък до ре-
сурс / Стилян Атанасов, Никола
Иванов

Металът изящество: алуми-
ният в съвременната бижутерия
Верка Поповска

Тайната химия на швейцарски-
те банкноти / Ивайла Николова

ВЪЗРАСТОВА ГРУПА 11. – 12.
КЛАС

Химията – детектив или прес-
тъпник? / Алвина Илин, Валенти-
на Ткачова

(Prakticheska himia za vsichki, 1966). За разлика от чистата мед и среброто, сплавите подобряват качествата на монетите, медните съдържат 95% мед, 4 % калай и 1% цинк, което ги прави по-здрави (Kalev, 1959).

Изработката на монетите започва с добиването и пречистването на металите. Медните руди като халкопирит (CuFeS_2) преминават през флотация и окислително пърже-
не, за да се получи чиста мед. Среброто, от друга страна, се извлича чрез амалгамация. След пречистването металите се легира-
т – медните монети съдържат малки количества калай и цинк, а сребърните – примеси от мед, така те повишават устойчивостта си (Kalev, 1959). Следва сеченето на монети-
те, като металните дискове се пресоват между матрици, които оформят визията им¹.

Един от най-интересните аспекти на химията в моне-
тосеченето е борбата с фалшификациите. По време на Княже-
ство България хората често опитват да заменят среброто с по-
евтини метали или нискокачествени сплави. За да се провери
автентичността на монетите, се прилагани химически тестове
– среброто се тества с хромна киселина, като се създава харак-
терно тъмночервено до кафеникаво оцветяване (Prakticheska
himia za vsichki, 1966).

След проучване на архивите на Българската народна
банка е установено, че за отсичането на сребърни монети е
използвано 41 900.04 кг чисто сребро. Интересно е, че всички
медни монети се произвеждали в чужбина, което показва, че
България не е разполагала със собствена технология за моне-
тосечене и свой монетен двор¹.

Химията не просто изковава монетите, тя ги запазва
като безмълвни свидетели на времето. Медта и среброто, ос-
вен че определят стойността на монетите в Княжество Бълга-
рия, разкриват и научния подход към тяхното създаване. Днес,
в ерата на дигиталните разплащания, монетите продължават
да бъдат символ на национална идентичност. Както е казал
Анатол Франс: „Парите са това, което прави човека човек“.
Зад всеки лев и всяка стотинка стои науката на металите и хи-
мията на времето, която остава скрита в най-дребните и ценни
детайли на едно общество (Bozhkov & Peykov, 1986).

**Пълния текст четете в „Обучение по природни науки и
върхови технологии“, кн. 3**

АБОНАМЕНТ '2026

АЗ·БУКИ

Научни списания	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €

www.azbuki.bg

Цена за година	
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

Абонирайте се
в редакцията
с отстъпка:

5% от цената –
при три
и повече издания

10% от цената –
при пет
и повече издания

15% от цената –
за пълен комплект
от изданията

